

ადრემოქმედი პირველი სეშცია

ფადეევა რუსეთის წინააღმდეგ

CASE OF FADEYEVA v. RUSSIA

(განაცხადი № 55723/00)

განჩინება

სტრასბურგი

2005 წლის 9 ივნისი

საბოლოო

30/11/2005

წინამდებარე განჩინება საბოლოო გახდება კონვენციის 44-ე მუხლის მე-2 პუნქტში ჩამოყალიბებული დებულებების შესაბამისად. იგი შეიძლება დაექვემდებაროს რედაქციულ გადასინჯვას.

საქმეზე „ფადეევა რუსეთის წინააღმდეგ“

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ (ყოფილმა პირველმა სექციამ), რომელიც პალატის სახით შეიკრიბა და შედგებოდა შემდეგი მოსამართლეებისაგან:

ბ-ნი კ. ლ. როზაკისი, *თავმჯდომარე*,
ბ-ნი პ. ლორენზენი,
ქ-ნი ფ. ტულკენსი,
ქ-ნი ნ. ვაჯინი,
ქ-ნი ს. ბოტუჩაროვა
ბ-ნი ა. კოვლერი,
ბ-ნი ვ. ზაგრებელსკი, *მოსამართლეები*,

აგრეთვე სექციის სამდივნოს უფროსი ბ-ნ ს. ნილსენი,

იმსჯელა რა განმარტოებით 2004 წლის 1 ივლისსა და 2005 წლის 19 მაისს,

2005 წლის 19 მაისს გამოიტანა წინამდებარე განჩინება:

პროცედურა

1. საქმე მომდინარეობს განაცხადიდან (№55723/00), რომელიც წარმოდგენილი იქნა სასამართლოს წინაშე რუსეთის ფერედაციის წინააღმდეგ, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის (შემდგომში „კონვენცია“) 34-ე მუხლის შესაბამისად, რუსეთის მოქალაქის ქ-ნ ნადეჟდა მიხაილის ასულ ფადეევას (შემდგომში „განმცხადებელი“) მიერ 1999 წლის 11 დეკემბერს.

2. განმცხადებელს, რომელსაც მიეცა სამართლებრივი დახმარება სასამართლოს წინაშე სამართალწარმოებისათვის, თავდაპირველად წარმოადგენდნენ ბ-ნი იური ვანუა, ხოლო შემდგომში ბ-ნი კირილ კოროტეევი და ქ-ნი დინა ვედერნიკოვა, რუსეთის არასამთავრობო ორგანიზაცია „მემორიალის“ ადვოკატები, და ბ-ნი ბილ ბოურიინგი და ბ-ნი ფილიპ ლიხი, ადვოკატები ინგლისსა და უელსში. რუსეთის მთავრობას (შემდგომში „მთავრობა“) წარმოადგენდნენ ბ-ნი პაველ ლაპტევი, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს წინაშე რუსეთის ფედერაციის წარმომადგენელი.

3. კერძოდ, განმცხადებელი ჩიოდა, რომ სახლთან ახლომდებარე ფოლადის ქარხანა საფრთხეს უქმნიდა მის ჯანრთელობასა და კეთილდღეობას. იგი ეყრდნობოდა კონვენციის მე-8 მუხლს.

4. განაცხადი გადაეცა სასამართლოს მეორე სექციას (სასამართლოს რეგლამენტის 52-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი). აღნიშნულ სექციაში შეიქმნა პალატა (რეგლამენტის 26-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი),

რომელსაც უნდა განეხილა საქმე (კონვენციის 27-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი).

5. 2001 წლის 1 ნოემბერს სასამართლომ შეცვალა სექციების შემადგენლობა (რეგლამენტის 25-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი). წინამდებარე საქმე გადაეცა ახლადშექმნილ პირველ სექციას (რეგლამენტის 52-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი).

6. 2003 წლის 16 ოქტომბრის გადაწყვეტილებით სასამართლომ განაცხადი არსებით განხილვაზე ნაწილობრივ დაშვებულად გამოაცხადა და მიიღო გადაწყვეტილება მხარეებისაგან დამატებითი ინფორმაციის და მიმოხილვების გამოთხოვის და საქმის არსებითად განხილვის მოსმენის ჩატარების შესახებ.

7. განმცხადებელმა და მთავრობამ საქმის არსებით მხარესთან დაკავშირებით წარმოადგინეს თავიანთი მიმოხილვები (რეგლამენტის 59-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი). საქმის მოსმენა შედგა ადამიანის უფლებათა შენობაში, სტრასბურგში, 2004 წლის 1 ივლისს (რეგლამენტის 59-ე მუხლის მე-3 პუნქტი).

სასამართლოს წინაშე გამოცხადდნენ:

(ა) მთავრობის სახელით

ბ-ნი პაველ ლაპტევი, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს წინაშე რუსეთის ფედერაციის წარმომადგენელი,
ბ-ნი ბერესტნევი, ადვოკატი,
ქ-ნი ტ. გორნიაკი,
ბ-ნი მ. სტავროვსკი,
ბ-ნი მ. ვინოგრადოვი, მრჩეველები;

(ბ) განმცხადებლის სახელით

ბ-ნი კ. კოროტევი,
ქ-ნი დ. ვედერნიკოვა,
ბ-ნი ბოურიინგი,
ბ-ნი ფ. ლიხი, ადვოკატი.

8. სასამართლომ მოისმინა ბ-ნი ლაპტევის, ბ-ნი ბოურიინგის, ბ-ნი ლიხისა და ბ-ნი კოროტევის გამოსვლები.

9. 2004 წლის 1 ნოემბერს სასამართლომ შეცვალა სექციების შემადგენლობა (რეგლამენტის 25-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი). წინამდებარე საქმე დარჩა პირველი სექციის თავდაპირველ შემადგენლობაში.

შაქტუბი

I. საქმის გარემოებები

A. შესავალი

10. განმცხადებელი დაიბადა 1949 წელს. იგი ამჟამად ცხოვრობს ქალაქ ჩერეპოვეცში, რომელიც ფოლადის მწარმოებელ მნიშვნელოვან ცენტრს წარმოადგენს. იგი მოსკოვიდან ჩრდილო-აღმოსავლეთით 300 კმ-ის მოშორებით მდებარეობს. 1982 წელს განმცხადებლის ოჯახი საცხოვრებლად გადავიდა ახალ ბინაში, ქუეკოვის ქუჩა №1-ში, რომელიც ფოლადის ქარხანა „სევერსტალიდან“ (შემდგომში „ქარხანა“) 450 მეტრის მოშორებით მდებარეობდა. აღნიშნული ბინა განმცხადებლის ქმარს, ბ-ნ ნიკოლაი ფადეევს, ქარხანამ გადასცა ქირავნობის ხელშეკრულებით.

11. ფოლადის ქარხანა „სევერსტალი“ საბჭოთა პერიოდში აშენდა. იგი რუსეთის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკის (რსფსრ) შავი მეტალურგიის სამინისტროს საკუთრებაში იყო. ქარხანა იყო და დღემდე რჩება ლითონის მწარმოებელ უმსხვილეს ქარხანად რუსეთში და ძირითად დამქირავებლად, რომელიც დაახლოებით 60 000 ადამიანს ასაქმებს. იმისათვის, რომ განესაზღვრა ის სივრცე, სადაც ფოლადის წარმოების შედეგად დაბინძურება შესაძლოა მოჭარბებული ყოფილიყო, „სევერსტალის“ გარშემო ხელისუფლებამ ბუფერული ზონა - „სანიტარული უსაფრთხოების ზონა“ - შექმნა. ეს ზონა პირველად 1965 წელს შემოისაზღვრა. მისი ფართობი 5 000 მ²-ს შეადგენდა. თუმცა თეორიულად იგულისხმებოდა, რომ აღნიშნულ ზონას ქარხანა ქალაქის საცხოვრებელი ნაწილისაგან უნდა გაემიჯნა, პრაქტიკულად იქ ათასობით ადამიანი (მათ შორის განმცხადებლის ოჯახიც) ცხოვრობდა. ზონაში განლაგებული საცხოვრებელი ბინები ქარხნის საკუთრებას წარმოადგენდა და ძირითადად განკუთვნილი იყო იმ მუშებისათვის, რომლებსაც მუდმივი მაცხოვრებლების სტატუსი ჰქონდათ (იხ. „შესაბამისი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა და პრაქტიკა“). რსფსრ-ის მინისტრთა საბჭოს 1974 წლის 10 სექტემბრის განკარგულების მიხედვით, შავი მეტალურგიის სამინისტრო ვალდებული იყო, სხვაგან დაებინავებინა სანიტარული უსაფრთხოების ზონის მოსახლეობა, რომელიც 1977 წლისათვის №№ 213 და 214 რაიონებში ცხოვრობდა. თუმცა რეალურად ეს არ განხორციელებულა.

12. 1990 წელს რსფსრ-ის მთავრობამ მიიღო პროგრამა „ჩერეპოვეცში ბუნებრივი გარემოს გაუმჯობესების შესახებ“. პროგრამის მიხედვით, „ქალაქში ტოქსიკური ნივთიერებების ჰაერში კონცენტრაცია მრავალჯერ აღემატებოდა დასაშვებ ნორმას“ და ჩერეპოვეცის მოსახლეობაში ავადმყოფობის მაჩვენებელი საშუალოზე მაღალი იყო. იქვე აღნიშნული იყო, რომ კვლავ ბევრი ადამიანი ცხოვრობდა ფოლადის ქარხნის სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში. პროგრამის თანახმად, ფოლადის ქარხანას მოეთხოვებოდა ტოქსიკური ემისიის უსაფრთხო დონემდე შემცირება 1998 წლისათვის. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად პროგრამა მთელ რიგ სპეციალურ ტექნოლოგიურ ღონისძიებებს ითვალისწინებდა. ფოლადის ქარხანა აგრეთვე ვალდებული იყო, ყოველწლიურად დაეფინანსებინა 20 000 მ²-ის

საცხოვრებელი სახლების მშენებლობა სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში მცხოვრები მოსახლეობის განსახლებისათვის.

13. მუნიციპალიტეტის 1992 წლის 18 ნოემბრის №30 განკარგულებით სანიტარული უსაფრთხოების ზონის საზღვრები ხელახლა განისაზღვრა. ამ ზონის სიგანე 1 000 მეტრამდე შემცირდა.

14. 1993 წელს ფოლადის ქარხანა პრივატიზებული იქნა „სევერსტალის“ მიერ. პრივატიზაციის პროცესში ქარხნის საკუთრებაში არსებული საცხოვრებელი ბინები, რომლებიც ზონის შიგნით მდებარეობდა, მუნიციპალიტეტს გადაეცა.

15. 1996 წლის 3 ოქტომბერს რუსეთის ფედერაციის მთავრობამ მიიღო № 1161 განკარგულება „სპეციალური ფედერალური პროგრამის – „ჩერეპოვეცში ბუნებრივი გარემოსა და ჯანმრთელობის დაცვის გაუმჯობესების შესახებ“ 1997-2010 წლებისათვის“ (2002 წელს ეს პროგრამა შეცვალა სპეციალურმა ფედერალურმა პროგრამამ: „რუსეთის ეკოლოგია და ბუნებრივი რესურსები“). 1996 წლის პროგრამის განხორციელებას მსოფლიო ბანკი აფინანსებდა. ამ პროგრამის მეორე პუნქტში ნათქვამია:

„ქალაქის საცხოვრებელ ნაწილში კონკრეტული დამაბინძურებელი ნივთიერებების კონცენტრაცია 20-50-ჯერ მაღალია ზღვრულ დასაშვებ კოეფიციენტზე (ზდკ). ... 1 ატმოსფეროს დაბინძურებაში ყველაზე დიდი „წვლილი“ შეაქვს „სევერსტალს“, რომელიც ყველა ემისიის 96%-ზეა პასუხისმგებელი. ჰაერის დაბინძურების ყველაზე მაღალი კოეფიციენტი რეგისტრირებულია იმ საცხოვრებელ რაიონებში, რომლებიც უშუალოდ „სევერსტალის“ სამრეწველო ტერიტორიას ემიჯნება. ტოქსიკური ნივთიერებების ატმოსფეროში ემისიის ძირითადი მიზეზი არის მეტალურგიულ და სხვა მრეწველობაში ძველი და ეკოლოგიურად საშიში ტექნოლოგიებისა და მანქანა-დანადგარების გამოყენება, ისევე, როგორც გაზის გამასუფთავებელი სისტემის დაბალი ეფექტიანობა. მდგომარეობას კიდევ უფრო ამძიმებს თითქმის სრული თანხვედრა ქალაქის სამრეწველო და საცხოვრებელი რაიონებისა, რომლებიც არ არიან გამოჯანულები სანიტარული უსაფრთხოების ზონებით.“

განკარგულების მიხედვით, „ქალაქში არსებული ბუნებრივი გარემოს მდგომარეობა მოსახლეობის ჯანმრთელობის მუდმივ გაუარესებას განაპირობებს“. კერძოდ, განკარგულებაში ნათქვამია, რომ 1991-1995 წლებში რესპირატორული დაავადებების მქონე ბავშვთა რიცხვი 345-დან 945-მდე გაიზარდა, სისხლისა და ჰემატოგენური დაავადებების შემთხვევებისა – 3,4-დან 11-მდე, ხოლო კანის დაავადებებისა – 33,3-დან 101,1-მდე ყოველ ათას სულ მოსახლეზე. განკარგულების თანახმად, ატმოსფერული დაბინძურების მაღალი კოეფიციენტი განაპირობებდა რესპირატორული და სისხლის დაავადებების რიცხობრივ ზრდას ქალაქის ზრდასრულ მოსახლეობაში და სიმსივნით გარდაცვალების შემთხვევების მატებას.

16. პროგრამაში მითითებულ ღონისძიებათა უმრავლესობა ეხებოდა „სევერსტალის“ ფუნქციონირებას. განკარგულებაში ჩამოთვლილი იყო, აგრეთვე, რიგი ღონისძიებებისა, რომლებიც მთელ ქალაქს ეხებოდა. ეს ღონისძიებები გულისხმობდა „სევერსტალის“ სანიტარული უსაფრთხოების ზონიდან 18 900 ადამიანის გამოყვანას და სხვაგან დაბინავებას. პროგრამიდან ჩანს, რომ ამ განსახლების დაფინანსების მთავარი წყარო სახელმწიფო უნდა ყოფილიყო. თუმცა, როგორც ჩანს, შემდგომ წლებში ზონის მცხოვრებთა განსახლების დაფინანსებას „სევერსტალი“ განაგრძობდა, ყოველ შემთხვევაში, 213-ე და 214-ე რაიონების მცხოვრებთათვის. მაგალითად, ჩერეპოვეცის მერის 2004 წლის 4 აპრილის № 1260 განკარგულებით 2004 წელს გაგარინის მოედანზე განლაგებული საცხოვრებელი სახლის მაცხოვრებლები ქალაქის სხვა რაიონში განასახლეს. ჩერეპოვეცის მერის 2004 წლის 3 ივნისის წერილის მიხედვით, განსახლების ხარჯების დაახლოებით ერთი მესამედი „სევერსტალმა“ გაიღო.

17. 2000 წლის 9 აგვისტოს ჩერეპოვეცის მთავარმა სანიტარულმა ინსპექტორმა დაადგინა, რომ სანიტარული უსაფრთხოების ზონის სიგანე უნდა ყოფილიყო 1 000 მეტრი სამრეწველო დაბინძურების მთავარი წყაროდან. თუმცა რაიმე სპეციალური საზღვრები ზონისთვის არ დაუდგენიათ. 2002 წელს მუნიციპალიტეტმა გაასაჩივრა თავისივე 1992 წლის №30 განკარგულება, რომელიც ადგენდა ზონის საზღვრებს (იხ. პუნქტი 13). 2002 წლის 13 ივნისს ჩერეპოვეცის საქალაქო სასამართლომ № 30 განკარგულება ბათილად გამოაცხადა იმ მოტივით, რომ ის სცილდებოდა უფლებამოსილების სფეროს (*ultra vires*). საქალაქო სასამართლომ დაადგინა, რომ იმ დროს მუნიციპალიტეტს არ ჰქონდა იურისდიქცია, განესაზღვრა ზონის სიგანე. სანიტარული უსაფრთხოების ზონის საზღვრები „სევერსტალის“ შენობების გარშემო კვლავაც არ განსაზღვრულა.

18. 1996 წლის მთავრობის პროგრამის განხორციელება 2001 წელს შეწყდა და შეთავაზებული ღონისძიებები გადატანილი იქნა სპეციალური ფედერალური პროგრამის – „რუსეთის ეკოლოგია და ბუნებრივი რესურსები“ – ქვეპროგრამის „ბუნებრივი გარემოს ხარისხის რეგულირება“ შესაბამის კარში.

19. ჩერეპოვეცის მერის 2004 წლის 3 ივნისის წერილის მიხედვით, 1999 წელს ქარხანა პასუხისმგებელი იყო ქალაქის ჰაერში სამრეწველო ემისიების 95%-ზე მეტზე. 1999 წლისთვის გარემოს დაცვის შესახებ სახელმწიფო დასკვნის შესაბამისად, რუსეთის ყველა მეტალურგიულ ქარხანას შორის ჩერეპოვეცის „სევერსტალს“ ყველაზე დიდი „წვლილი“ შეჰქონდა ჰაერის დაბინძურებაში.

B. განმცხადებლის მცდელობა, დასახლებულიყო ზონის გარეთ

1. სამართალწარმოების პირველი ეტაპი

20. 1995 წელს განმცხადებელმა, თავის ოჯახსა და მის საცხოვრებელ სახლში მცხოვრებ ბევრ სხვა ადამიანთან ერთად,

სასამართლოს მიმართა სარჩელით ზონის ფარგლებს გარეთ განსახლების თაობაზე. განმცხადებლის მტკიცებით, ტოქსიკური ნაერთების კონცენტრაცია და ხმაურის დონე სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში აღემატებოდა რუსეთის კანონმდებლობით დადგენილ ზღვრულ დასაშვებ კოეფიციენტს (ზდკ). განმცხადებელი აღნიშნავდა, რომ ზონაში ბუნებრივი გარემოს მდგომარეობა ადამიანებისათვის მავნე იყო და იქ ცხოვრება პოტენციურ საფრთხეს უქმნიდა მათ ჯანმრთელობასა და სიცოცხლეს. თავისი არგუმენტების დასასაბუთებლად იგი ძირითადად ეყრდნობოდა 1989 წლის ინსტრუქციას ქალაქის დაგეგმარების შესახებ (იხ. ქვემოთ, „შესაბამისი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა და პრაქტიკა“). განმცხადებლის თქმით, აღნიშნული ინსტრუქცია ქარხნების მეპატრონეებს ავალდებულებდა ზონაში სხვადასხვა ეკოლოგიური ზომების მიღებას, მათ შორის, მაცხოვრებლების განსახლებას ეკოლოგიურად უსაფრთხო ადგილზე. განმცხადებელი ამტკიცებდა, რომ „სევერსტალმა“ არ შეასრულა ეს ვალდებულება.

21. 1996 წლის 17 აპრილს ჩერეპოვეცის საქალაქო სასამართლომ განიხილა განმცხადებლის სარჩელი. სასამართლომ სცნო, რომ შენობა ჟუკოვის ქ. №1-ში, სადაც განმცხადებელი ცხოვრობდა, მდებარეობდა „სევერსტალის“ სანიტარული უსაფრთხოების ზონის ფარგლებში. სასამართლომ აღნიშნა, რომ 1993 წლამდე განმცხადებლის ბინა შავი მეტალურგიის სამინისტროს საკუთრებაში იყო, რომელსაც ეკუთვნოდა ქარხანაც. 1993 წელს ქარხნის პრივატიზაციის შემდეგ იგი გახდა კერძო საკუთრება და განმცხადებლის ბინა ადგილობრივი ხელისუფლების საკუთრებაში გადავიდა. მინისტრის 1974 წლის განკარგულებაზე მითითებით, სასამართლომ დაადგინა, რომ ხელისუფლებას ევალებოდა ზონის ყველა მაცხოვრებლის განსახლება, რაც არ განხორციელებულა. ამ დასკვნის გათვალისწინებით სასამართლო პრინციპულად დაეთანხმა განმცხადებლის პრეტენზიას, აღნიშნა რა, რომ მას, შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის შესაბამისად, ჰქონდა განსახლების უფლება. თუმცა განაჩენის სარეზოლუციო ნაწილში სასამართლოს არ მიუღია რაიმე სპეციალური ბრძანება განმცხადებლის განსახლებასთან დაკავშირებით. პირიქით, სასამართლომ განაცხადა, რომ ადგილობრივ ხელისუფლებას იგი აღრიცხვაზე უნდა აეყვანა „ბინის მომლოდინეთა პრიორიტეტულ სიაში“ ახალი ბინის მიცემის მიზნით (იხ. ქვემოთ, „შესაბამისი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა და პრაქტიკა“). სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ განმცხადებლის განსახლება დამოკიდებული იყო ფინანსური სახსრების ხელმისაწვდომობაზე.

22. განმცხადებელმა გაასაჩივრა ეს გადაწყვეტილება, ამტკიცებდა რა, რომ განსახლების ვალდებულება უფრო მეტად ქარხანას ეკისრებოდა, ვიდრე მუნიციპალიტეტს. იგი აგრეთვე მიუთითებდა, რომ სასამართლომ არასწორი ფორმით წარმოადგინა მისი დავის საგანი: მიუხედავად იმისა, რომ ითხოვდა დაუყოვნებელ განსახლებას, სასამართლომ იგი მომლოდინეთა სიაში ჩაწერა. განმცხადებლის აზრით, ეს გადაწყვეტილება არ იყო განხორციელებადი, რადგან მისი აღსრულება ბევრ ფაქტორზე იყო დამოკიდებული (განსახლების

შესახებ ბრძანების არსებობა, მომლოდინეთა სიაში ხალხის რაოდენობა, განსახლებისთვის საჭირო ფულადი სახსრების ხელმისაწვდომობა და ა.შ.).

23. 1996 წლის 7 აგვისტოს ვოლოგდის საოლქო სასამართლომ არსებითად ძალაში დატოვა 1996 წლის 17 აპრილის გადაწყვეტილება და დაადასტურა, რომ განმცხადებლის სახლი მდებარეობდა ფოლადის ქარხანა „სევერსტალის“ სანიტარული უსაფრთხოების ზონის ფარგლებში. სააპელაციო სასამართლომ აგრეთვე აღნიშნა, რომ განმცხადებლის განსახლება ეკოლოგიურად უსაფრთხო ადგილას მუნიციპალიტეტის მიერ უნდა განხორციელებულიყო. და ბოლოს, სააპელაციო სასამართლომ ამოიღო განაჩენის სარეზოლუციო ნაწილიდან მითითება ფულადი სახსრების, როგორც განმცხადებლის განსახლების წინაპირობის, ხელმისაწვდომობაზე.

24. პირველი ინსტანციის სასამართლომ მიიღო სააღსრულებო ფურცელი და გადასცა აღმასრულებელს. თუმცა გადაწყვეტილება არ აღსრულებულა გარკვეული დროის განმავლობაში. ჩერეპოვეცის მერი 1996 წლის 11 დეკემბრის წერილში აღნიშნავდა, რომ განაჩენის აღსრულება შეჩერებული იყო, რადგან არ არსებობდა ნორმები, რომლებიც დაადგენდა მცხოვრებთა ზონის გარეთ განსახლების პროცედურას.

25. 1997 წლის 10 თებერვალს აღმასრულებელმა შეწყვიტა აღსრულების სამართალწარმოება იმ საფუძველზე, რომ არ არსებობდა ახალი ბინის „მომლოდინეთა პრიორიტეტული სია“ სანიტარული უსაფრთხოების ზონის მცხოვრებთათვის.

2. სამართალწარმოების პირველი ეტაპი

26. 1999 წელს განმცხადებელმა მუნიციპალიტეტის წინააღმდეგ კვლავ შეიტანა სარჩელი, რომლითაც მოითხოვდა 1996 წლის 17 აპრილის განაჩენის დაუყოვნებელ აღსრულებას. განმცხადებლის მტკიცებით, *inter alia*, სისტემატური ტოქსიკური ემისია და ხმაური ქარხანა „სევერსტალიდან“ არღვევდა მის ძირითად უფლებას პირადი ცხოვრებისა და საცხოვრებლის პატივისცემაზე, როგორც ამას უზრუნველყოფს რუსეთის კონსტიტუცია და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია. იგი ითხოვდა ეკოლოგიურად უსაფრთხო ადგილას ბინით უზრუნველყოფას ან სახსრების გამოყოფას ახალი ბინის შესაძენად.

27. 1999 წლის 27 აგვისტოს მუნიციპალიტეტმა განმცხადებელი შეიყვანა ახალი ბინის მომლოდინეთა საერთო სიაში. იგი სიაში რიგით 6820-ე იყო (იხ. ქვემოთ, „შესაბამისი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა და პრაქტიკა“).

28. 1999 წლის 31 აგვისტოს ჩერეპოვეცის საქალაქო სასამართლომ არ დააკმაყოფილა განმცხადებლის სარჩელი. სასამართლომ აღნიშნა, რომ არ არსებობდა სანიტარული უსაფრთხოების ზონებში

მცხოვრებთა ბინის მომლოდინეთა პრიორიტეტული სია და ამ მიზნით განსახლების არანაირი საბჭო არ შექმნილა. სასამართლომ დაასკვნა, რომ განმცხადებელი ჯეროვნად იყო შეტანილი მომლოდინეთა საერთო სიაში. სასამართლომ დაადასტურა, რომ 1996 წლის 17 აპრილის განაჩენი აღსრულებული იქნა. შესაბამისად, რაიმე შემდგომი ზომების მიღება საჭირო არ იყო. ეს განაჩენი დაადასტურა ვოლოგდის საოლქო სასამართლომ 1999 წლის 17 ნოემბერს.

გ. დაბინძურების კოეფიციენტი განმცხადებლის საცხოვრებელ ადგილას

29. სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები ატარებენ რეგულარულ ინსპექციებს ქალაქში ჰაერის ხარისხის შესამოწმებლად. დაბინძურებას აკონტროლებს ჰიდრომეტეოროლოგიის სახელმწიფო სააგენტოს ოთხი სტაციონარული სადგური, მათ შორის ერთი (სადგური № 1) განლაგებულია ჟუკოვის ქ. №4-ში, განმცხადებლის სახლიდან 300 მეტრის დაშორებით. ხელისუფლება აკონტროლებს ცამეტი საშიში ნივთიერების (აზოტის ორჟანგის, ამიაკის, ნახშირორჟანგის, მტვრის, გოგირდწყალბადის, გოგირდნახშირბადის, კარბონმჟავის, ფენოლის, ფორმალდეჰიდის, გოგირდის ორჟანგის, აზოტის ჟანგის, მანგანუმის, ბენზოპირინის, ტყვიის) ემისიის დონეს. ჰიდრომეტეოროლოგიის სახელმწიფო სააგენტოს ოთხი სტაციონარული სადგური აკვირდება მხოლოდ პირველი რვა ნივთიერების ემისიას; გარდა ამისა, სადგური №1 აკონტროლებს გოგირდის ორჟანგის, აზოტის ორჟანგის, ტყვიის, ბენზოპირანის, მანგანუმის, ხოლო სადგური №2 – ბენზოპირანის, მანგანუმისა და გოგირდის ორჟანგის ემისიას. ამასთანავე, სანიტარული კონტროლის სახელმწიფო სააგენტო რეგულარულად ამოწმებს ჰაერს ფოლადის ქარხნიდან ერთი, ორი, ხუთი, შვიდი და ცხრა მეტი კილომეტრის მანძილზე. და ბოლოს, „სევერსტალს“ აქვს კონტროლის საკუთარი სისტემა, რომელიც აფასებს ემისიას ქარხნის სამრეწველო ფუნქციის მქონე თითოეული შენობიდან.

30. როგორც ჩანს, პირველადი მონაცემები გარემოს დაბინძურების შესახებ, იმის მიუხედავად, სახელმწიფო კონტროლის სადგურების მიერ არის შედგენილი თუ „სევერსტალის“, არ არის საჯაროდ ხელმისაწვდომი. ორივე მხარემ წარმოადგინა მთელი რიგი ოფიციალური დოკუმენტებისა, რომლებიც შეიცავს ინფორმაციას ქალაქში სამრეწველო დაბინძურების შესახებ. აღნიშნული დოკუმენტები, რამდენადაც ისინი საქმესთან კავშირშია, მოკლედ არის მიმოხილული მომდევნო პუნქტებსა და წინამდებარე განჩინების დანართში.

1. განმცხადებლის მიერ წარმოდგენილი ინფორმაცია

31. განმცხადებლის მტკიცებით, ჰაერში გარკვეული ტოქსიკური ნივთიერებების კონცენტრაცია მის სახლთან ახლოს მუდმივად აღემატებოდა და დღემდე აღემატება რუსეთის კანონმდებლობით დადგენილ უსაფრთხოების კოეფიციენტს. ასე მაგალითად, 1990-1999 წლებში ჰაერში მტვრის საშუალო წლიური კონცენტრაცია

„სევერსტალის“ სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში 1,6-1,9-ჯერ აღემატებოდა ზდკ-ს, კარბონმჟავის კონცენტრაცია – 1,4-4-ჯერ, ხოლო ფორმალდეჰიდის კონცენტრაცია – 2-4,7-ჯერ (ჩერეპოვეცის სანიტარული კონტროლის ცენტრის მონაცემებით). ჩერეპოვეცის ჰიდრომეტეოროლოგიის სახელმწიფო სააგენტოს დასკვნის თანახმად, ზონაში ატმოსფერული დაბინძურების დონე 1997-2001 წლებში შეფასებული იყო როგორც „მაღალი“ ან „ძალიან მაღალი“. ჰიდრომეტეოროლოგიის სახელმწიფო სააგენტომ დაადასტურა, რომ აღნიშნულ პერიოდში დაფიქსირდა სხვა მანე ნივთიერებების, მაგალითად, გოგირდწყალბადისა და ამიაკის გადაჭარბებული კონცენტრაცია.

32. რაც შეეხება 2002 წელს, განმცხადებელმა წარმოადგინა ჰიდრომეტეოროლოგიისა და ბუნებრივ გარემოზე დაკვირვების სახელმწიფო სააგენტოს ჩრდილოეთის რეგიონული ოფისის მოხსენება. ამ მოხსენების შესაბამისად, *inter alia*, 2002 წელს მტვრის წლიური საშუალო კონცენტრაცია განმცხადებლის სახლთან ახლოს 1,9-ით აღემატებოდა ზდკ-ს. ივლისში ნახშირორჟანგის ჭარბი კონცენტრაცია იქნა დაფიქსირებული განმცხადებლის სახლთან ახლოს: ამ ელემენტის კონცენტრაცია თავის მოკლევადიან პიკში შეიძლება აღემატებოდა ზდკ-ს. ამასთანავე, სააგენტოს დასკვნის შესაბამისად, ქალაქში ფორმალდეჰიდის კონცენტრაცია სამჯერ აღემატებოდა ზდკ-ს. განმცხადებლის სახლთან ახლოს გოგირნახშირბადის საშუალო წლიური კონცენტრაცია 2,9-ჯერ აღემატებოდა ზდკ-ს. ფენოლის კონცენტრაცია მოკლევადიან პიკში ოთხჯერ, ხოლო გოგირდწყალბადისა – 4,5-ჯერ აღემატებოდა ზდკ-ს.

33. განმცხადებელმა აგრეთვე წარმოადგინა ჰიდრომეტეოროლოგიისა და ბუნებრივ გარემოზე დაკვირვების სახელმწიფო სააგენტოს ჩრდილოეთის რეგიონული ოფისის ვებგვერდზე გამოქვეყნებული ინფორმაცია. აღნიშნული წყაროს მიხედვით, 2004 წლის აპრილში ჩერეპოვეცში ფორმალდეჰიდის კონცენტრაცია ნორმას აღემატებოდა. 2004 წლის მარტში ფორმალდეჰიდის ყოველთვიური საშუალო კონცენტრაცია 5-ჯერ აღემატებოდა ზდკ-ს.

34. განმცხადებელმა აგრეთვე წარმოადგინა გამოკვლევა „სევერსტალში“ ჯანმრთელობის დაცვის ღონისძიებების ეკონომიკური ეფექტიანობის შესახებ“, რომელიც მოამზადა ტექნიკური თანამშრომლობის საერთაშორისო პროექტების მომზადებისა და განხორციელების ცენტრმა, საჯარო სამართლის იურიდიულმა პირმა, რომელიც 1993 წელს დაფუძნდა მაშინდელი გარემოს დაცვის სახელმწიფო კომიტეტის ზედამხედველობის ქვეშ. გამოკვლევა შეუკვეთა ჩერეპოვეცის მუნიციპალიტეტმა 1996 წლის ფედერალური პროგრამით გათვალისწინებული სხვადასხვა ღონისძიებების ხარჯების ეფექტიანობის ანალიზის ჩატარების მიზნით. ექსპერტთა ჯგუფს ხელი მიუწვდებოდა მონაცემებზე იმ 58 დამაბინძურებელ ნივთიერებასთან დაკავშირებით, რომლებსაც შეიცავდა ქარხანა „სევერსტალის“ სამრეწველო ემისია. ექსპერტებმა გამოარჩიეს ცამეტი ყველაზე უფრო ტოქსიკური ნივთიერება და, სპეციალური დისპერსიული გავრცელების

მოდელის გამოყენებით, დაადგინეს, თუ რა გავლენას ახდენდა ისინი ქალაქში ავადმყოფობის მაჩვენებელზე. შემდგომში ექსპერტებმა გამოიანგარიშეს, თუ როგორ შეამცირებდა ამ დამაბინძურებლების კონცენტრაციასა და, შესაბამისად, ავადმყოფობის მაჩვენებელს ფედერალური პროგრამით გათვალისწინებული რომელიმე ღონისძიების განხორციელება.

35. 2004 წლის აპრილში განმცხადებელმა სასამართლოს აცნობა, რომ შესაძლებელია დამატებითი ინფორმაციის გამოთხოვა მოპასუხე მთავრობისაგან. კერძოდ, განმცხადებელს სურდა მოეპოვებინა:

ა) მონაცემები „სევერსტალის“ ძირითადი ემისიის, მათ შორის იმ გამონაბოლქვის ფიზიკური პარამეტრებისა და ქიმიკატების მოცულების შესახებ, რომლებსაც ყოველწლიურად გამოყოფდა თითოეული პროცესის დროს „სევერსტალი“; ბ) მონაცემები ატმოსფერულ ჰაერში 13 ტოქსიკური ნივთიერების კონცენტრაციის შეფასების დისპერსიული მოდელის შესახებ როგორც X, ისე Y საკოორდინაციო ღერძებზე, რაც ეფუძნებოდა ზემოხსენებულ მონაცემებს ემისიის შესახებ. განმცხადებელმა მიუთითა, რომ ამ ინფორმაციის მოპოვება შესაძლებელი იყო ტექნიკური თანამშრომლობის საერთაშორისო პროექტების მომზადებისა და განხორციელების ცენტრში (იხ. პუნქტი 34). განმცხადებელს აგრეთვე სურდა, მიეღო მონაცემები ჩერეპოვეცში ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის შესახებ, რომლებიც მოპოვებული იქნა 1998-1999 წლებში რუსეთის ფედერაციაში ბუნებრივი გარემოს მართვის შესახებ მსოფლიო ბანკის მიერ დაფინანსებული პროექტის ფარგლებში. 2004 წლის მაისში სასამართლომ შესთავაზა მოპასუხე მთავრობას, წარმოედგინა განმცხადებლის მიერ მითითებული ინფორმაცია.

2. მოპასუხე მთავრობის მიერ წარმოდგენილი ინფორმაცია

36. 2004 წლის ივნისში მთავრობამ წარმოადგინა ჩერეპოვეცის მუნიციპალიტეტის მიერ მომზადებული დასკვნა „ჩერეპოვეცში გარემოს დაცვის მდგომარეობა და მისი კავშირი [„სევერსტალის“] საქმიანობასთან 2004 წლამდე პერიოდისთვის“.

37. დასკვნის მიხედვით, ჩერეპოვეცში ბუნებრივი გარემოს მდგომარეობა გაუმჯობესებული იქნა ბოლო წლებში: მაგალითად, ქალაქში დამაბინძურებლების დიდი ემისია შემცირდა 1999 წელს 370,5-დან 2003 წელს 346,7 ათას ტონამდე (ანუ 6,4 პროცენტით). მთლიანი ემისია „სევერსტალიდან“ ამ პერიოდში 355,3-დან 333,2 ათას ტონამდე (ანუ 5,7 პროცენტით) იქნა შემცირებული, ხოლო სტაციონარულ სადგურებზე არადამაკმაყოფილებელი შედეგების ხვედრითი წილი 2003 წელს 32,7-დან 26 პროცენტამდე შემცირდა.

38. დასკვნაში აღნიშნული იყო, რომ, ჰიდრომეტეოროლოგიის სახელმწიფო სააგენტოს ოთხი სტაციონარული სადგურიდან მიღებული მონაცემების მიხედვით, მთელი რიგი მავნე ნაერთების კონცენტრაციის მნიშვნელოვანი შემცირება იქნა დაფიქსირებული 1999-2003 წლებში:

- (i) მტვერი – 0,2 მგრ/მ³-დან (ზდკ-ის 1,28) 0,11 მგრ/მ³-მდე (ზდკ-ის 0,66);
- (ii) გოგირდწყალბადი – 0,016 მგრ/მ³-დან (ზდკ-ის 3,2) 0,006 მგრ/მ³-მდე (ზდკ-ის 1,2);
- (iii) ფენოლი – 0,018 მგრ/მ³-დან (ზდკ-ის 0,6) 0,14 მგრ/მ³-მდე (ზდკ-ის 0,47).

39. დასკვნის თანახმად, დაბინძურება განმცხადებლის სახლის მიმდებარე ტერიტორიაზე არ იყო აუცილებლად ისეთივე მაღალი, როგორც ქალაქის სხვა ადგილებში. მაგალითად, 2003 წელს აზოტის ორჟანგის კონცენტრაცია №1 სადგურზე იყო 0,025 მგრ/მ³, მაშინ, როდესაც №2 სადგურზე – 0,034 მგრ/მ³, ხოლო №3 სადგურზე – 0,029 მგრ/მ³ აღინიშნა. ამიაკის საშუალო დღიური კონცენტრაციის კოეფიციენტი, რომელიც №1 სადგურზე დაფიქსირდა, იყო 0,016 მგრ/მ³, №2 სადგურზე – 0,017 მგრ/მ³, №3 სადგურზე – 0,005 მგრ/მ³, ხოლო №4 სადგურზე – 0,0082 მგრ. ფენოლის კოეფიციენტი, რომელიც №1 სადგურზე დაფიქსირდა, იყო 0,014 მგრ/მ³, №2 სადგურზე – 0,015 მგრ/მ³, №4 სადგურზე – 0,0012 მგრ/მ³. და ბოლოს, ფორმალდეჰიდის კონცენტრაცია №1 სადგურზე იყო 0,019 მგრ/მ³, მაშინ, როდესაც №2 სადგურზე დაფიქსირდა 0,012 მგრ/მ³, №3 სადგურზე – 0,018 მგრ/მ³, ხოლო №4 სადგურზე – 0,02 მგრ/მ³.

40. დასკვნაში აღნიშნული იყო, რომ აზოტის ორჟანგის, ტყვიის, მანგანუმის, აზოტმჟავის, ამიაკის, გოგირდწყალბადის, ფენოლის, ნახშირორჟანგისა და გოგირდნახშირბადის საშუალო წლიური კონცენტრაცია არ აღემატებოდა ზდკ-ს. ჭარბი წლიური კონცენტრაცია მხოლოდ მტვერთან, ფორმალდეჰიდსა და ბენზოპირინთან მიმართებაში იქნა დაფიქსირებული. 1999-2003 წლებში ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის გარკვეული გაუმჯობესება დაფიქსირდა ფოლადის ქარხნის „დაბინძურების გვირგვინის“ ქვეშ ქალაქის საცხოვრებელ ნაწილში. მაგალითად, არადამაკმაყოფილებელი შედეგების ხვედრითი წილი 13,2 პროცენტი იყო 1999 წელს, მაშინ, როდესაც 2003 წელს იგი 12,7 პროცენტამდე დაეცა. დასკვნაში ხაზგასმით იყო აღნიშნული, რომ არადამაკმაყოფილებელი შედეგების ხვედრითი წილი მცირდებოდა: 18,4-დან 14,2 პროცენტამდე ქარხნიდან 1000 მეტრის რადიუსში და 14,04-დან 12,8 პროცენტამდე 3000 მეტრის რადიუსში. პოზიტიური ტენდენცია შეინიშნებოდა, აგრეთვე, ზოგიერთ კონკრეტულ ინგრედიენტებთან მიმართებით: 1000 მეტრის რადიუსში არადამაკმაყოფილებელი შედეგების თანაფარდობა აზოტის ორჟანგისთვის 1999 წელს 50 პროცენტიდან 2003 წელს 47 პროცენტამდე, გოგირდწყალბადისთვის – 1999 წელს 75-დან 2003 წელს 20 პროცენტამდე, ხოლო ფენოლისთვის – 1999 წელს 52-დან 2003 წელს 38 პროცენტამდე შემცირდა.

41. მთავრობის მიერ წარმოდგენილი დასკვნა შეიცავდა განზოგადებულ მონაცემებს დაბინძურების საშუალო მაჩვენებელზე 1999-2003 წლებში, რომლებიც შეგროვებული იქნა ჰიდრომეტეოროლოგიის სახელმწიფო სააგენტოს ოთხი სტაციონარული სადგურის მიერ. მთავრობამ აგრეთვე წარმოადგინა №1 სადგურის მიერ

დაკვირვების შედეგად მიღებული მონაცემები, რომლებიც ასახავდა წლიური საშუალო და მაქსიმალური დაბინძურების დონეებს 10-20 წლის წინ არსებულ სიტუაციასთან შედარებით. აღნიშნულ დასკვნაში აღწერილი ყველაზე მნიშვნელოვანი მონაცემები მოკლედ წინამდებარე განხილვის დანართშია განხილული.

42. მთავრობამ აგრეთვე წარმოადგინა ამონარიდები ვოლოგდის რაიონის მთავარი სანიტარული ინსპექტორის დასკვნიდან, რომელიც მომზადდა 2004 წლის ივნისში სანიტარული უსაფრთხოების ზონისთვის ახალი საზღვრების დასადგენად. დასკვნის მიხედვით, 2004 წელს „სევერსტალი“ კვლავ პასუხისმგებელი იყო ქალაქში მთლიანი დაბინძურების 94-97 პროცენტზე. დასკვნა მიუთითებდა, რომ „სევერსტალის“ ემისია შეიცავდა 80 სხვადასხვა დამაბინძურებელ ნივთიერებას. ბოლო წლებში დაბინძურების მნიშვნელოვნად შემცირების მიუხედავად, „ხუთი პრიორიტეტული დამაბინძურებლის“ (მტვერისა, რომელიც შეიცავს სილიკონის ორჟანგის, მტვრის, აზოტის ორჟანგის, ნაფტალინისა და გოგირდწყალბადის 20%-ზე მეტს) მაქსიმალური კონცენტრაცია კვლავ აღემატებოდა უსაფრთხოების სტანდარტებს ერთიდან ხუთი კილომეტრის რადიუსზე ქარხნიდან მოშორებით. დასკვნაში აგრეთვე აღნიშნული იყო, რომ „150 000 ადამიანზე მეტი ცხოვრობდა ზონაში, სადაც საფრთხის მაქსიმალურად დასაშვები კოეფიციენტი გადაცილებული იყო“. დასკვნაში ჩამოყალიბებული იყო მთელი რიგი ღონისძიებებისა, რომლებსაც 2010 წლისათვის უნდა შეემცირებინა ნაფტალინისა და მტვრის კონცენტრაცია უსაფრთხო ზღვრამდე, და ნათქვამი იყო, რომ „სევერსტალიდან“ ატმოსფეროს ქვედა შრეში მომდინარე ყველა ტოქსიკური ნივთიერების კონცენტრაცია 2005 წლისათვის მაქსიმალურად დასაშვები კოეფიციენტის ქვევით უნდა ჩამოსულიყო.

43. და ბოლოს, მთავრობის განცხადებით, თუ სასამართლო მოისურვებს განმცხადებლისა და მისი ადვოკატების მიერ მითითებული დოკუმენტების მიღებას ჰაერის დაბინძურების თაობაზე ძირითადი ინფორმაციის წყაროს სახით, მაშინ „რუსეთის ფედერაციის სახელისუფლებო ორგანოების აზრით, ეს დოკუმენტი გამოთხოვილი უნდა იქნეს ბ-ნი კოროტევევისაგან [განმცხადებლის ერთ-ერთი წარმომადგენელი]“.

დ. დაბინძურების შედეგები განმცხადებლისთვის

44. 1982 წლიდან ქნი ფადეევა იმყოფებოდა ჩერეპოვეცის საავადმყოფოს კლინიკის ზედამხედველობის ქვეშ. მთავრობის თანახმად, ხსენებულ კლინიკაში განმცხადებლის სამედიცინო ისტორია მისი ჯანმრთელობის გაუარესებას არ უკავშირებს მისი საცხოვრებელი ადგილის არახელსაყრელ პირობებს.

45. 2001 წელს კლინიკის სამედიცინო პერსონალმა განმცხადებლის სამუშაო ადგილზე ჩაატარა მორიგი სამედიცინო შემოწმება ყველა თანამშრომლისთვის. აღნიშნული შემოწმების შედეგად ექიმებმა ხუთ მუშას, მათ შორის განმცხადებელს, აღმოუჩინეს პროფესიული

დაავადების ნიშნები. 2002 წელს დიაგნოზი დადასტურდა: სანქტ-პეტერბურგის ჰიგიენისა და ჯანმრთელობის დაცვის ჩრდილო-დასავლეთის სამეცნიერო ცენტრის საავადმყოფოს 2002 წლის 30 მაისით დათარიღებული სამედიცინო დასკვნის თანახმად, განმცხადებელს აწუხებდა ნერვული სისტემის სხვადასხვა დაავადებები, კერძოდ, ზედა კიდურების პროფესიული პროგრესული/მოტოსენსორული ნევროპათია მტევნის არხის დონეზე ორივე შიდა ნერვის პარალიზებასთან (თავდაპირველი დიაგნოზი) ერთად, ხერხემლის ოსტეოქონდროზი, მუხლის სახსრების დეფორმირებული ართროზი, შუა მიელების გარსის გადაგვარება, თორმეტგოჯა ნაწლავის ქრონიკული ანთება, პირველი ხარისხის შორსმხედველობა და პრესბიოპია (გამომდინარე დაავადება). თუმცა დასკვნაში ცალსახად არ ყოფილა მითითებული ამ დაავადებათა გამომწვევი ფაქტორები, ექიმებმა განაცხადეს, რომ ისინი გამწვავდა „ვიბრაციის, ტოქსიკური დაბინძურებისა და მავნე კლიმატურ პირობებში“.

46. 2004 წელს განმცხადებელმა წარმოადგინა დასკვნა „ადამიანების ჯანმრთელობისათვის ჰერეპოვეცის ქარხანა „სევერსტალის“ მიმდებარე ტერიტორიაზე დამაბინძურებელ ნივთიერებათა კოეფიციენტის რისკის შეფასება“. აღნიშნული დასკვნა, რომელიც მოითხოვდა განმცხადებელმა, მოამზადა პროფესორმა მარკ ჰერნაიკმა. ექიმ ჰერნაიკის აზრით, მოსალოდნელი იყო, რომ ზონაში მცხოვრებთა შორის საშუალოზე მეტად ყოფილიყო გავრცელებული დაავადებები რესპირატორული ინფექციების, სურდოს, ხველისა თუ თავის ტკივილის, ფარისებრი ჯირკვლის გაღიზიანების, ცხვირისა და სასუნთქი მილის სიმსივნის, თვალების, ცხვირისა თუ ყელის ქრონიკული გაღიზიანების, აგრეთვე ნევროლოგიური, გულ-სისხლძარღვთა და რეპროდუქციული ფუნქციების მოშლის სახით. დასკვნის მიხედვით:

„ჰერეპოვეცის სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში ჭარბად აღმოჩენილი ტოქსიკური დამაბინძურებლები აირისებრი დამაბინძურებლებია, რომლებსაც უშვებს რკინისა და ფოლადის მწარმოებელი ქარხნები (კონკრეტულად, მეტალურგიული კოქსის წარმოების პროცესის მეშვეობით) და არა ზოგადად სხვა ინდუსტრიები.

აქედან გამომდინარე, გონივრულია დავასკვნათ, რომ სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში მცხოვრები ადამიანების ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე ზემოქმედებული უარყოფითი შედეგების ძირითადი მიზეზია ქარხანა „სევერსტალის“ არაადეკვატურად კონტროლირებადი ემისია.“

47. განმცხადებელმა აგრეთვე წარმოადგინა ჰერეპოვეცის მუნიციპალიტეტის გარემოს დაცვის დეპარტამენტის საინფორმაციო ნოტა, რომელშიც მოცემული იყო რეკომენდაციები ჰერეპოვეცის მოსახლეობისათვის, თუ როგორ უნდა ემოქმედათ „არახელსაყრელი ამინდის პირობებში“, კერძოდ, როდესაც ქარი ავრცელებდა ემისიას „სევერსტალიდან“ ქალაქის მიმართულებით. ნოტა მოსახლეობას სახლებში დარჩენისა და ნაკლები ფიზიკური დატვირთვისაკენ

მოუწოდებდა. იგი აგრეთვე ითვალისწინებდა რამდენიმე რეკომენდაციას დიეტის კუთხით. აღნიშნულ შემზღუდავ რეკომენდაციებს ძირითადად საფუძვლად ედო „სევერსტალის“ ემისია. განმცხადებელი აგრეთვე მიუთითებდა ჩერეპოვეცის სანიტარული კონტროლის ცენტრის 2001 წლის 20 სექტემბრის წერილზე, რომლის თანახმადაც ზემოხსენებული „არახელსაყრელი ამინდის პირობებში“ ბავშვები 1,3-ჯერ უფრო ხშირად მიმართავდნენ ადგილობრივ საავადმყოფოებს.

II. შესაბამისი ზოგადი კანონმდებლობა და პრაქტიკა

ა. ბუნებრივი გარემოს დაცვის სტანდარტები

48. რუსეთის ფედერაციის კონსტიტუციის 42-ე მუხლის თანახმად:

„ყველას აქვს უფლება, ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში, ხელი მიუწვდებოდეს სათანადო ინფორმაციაზე და მიიღოს კომპენსაცია ეკოლოგიური ზემოქმედების შედეგად ჯანმრთელობისა თუ ქონებისთვის მიყენებული ზიანის გამო“.

49. სანიტარული უსაფრთხოების შესახებ (*О санитарно-эпидемиологическом благополучии населения*) 1999 წლის 30 მარტის ფედერალური კანონის შესაბამისად, ფედერალური სანიტარული სამსახური ადგენს გარემოზე ზემოქმედების სახელმწიფო სტანდარტებს მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვის მიზნით. კერძოდ, ეს სტანდარტები გამოიყენება ჰაერის ხარისხის შეფასებისას ქალაქებში: ატმოსფერული დაბინძურების შეფასება ხდება ერთეულით, ზღვრული დასაშვები კოეფიციენტით (ზდკ), რომელიც ჰაერში სხვადასხვა ტოქსიკური ნივთიერებების კონცენტრაციას ადგენს. 2001 წლის სანიტარული წესების 2.1 მუხლისა და ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ 1999 წლის კანონის 1-ლი მუხლის მიხედვით, თუ ზდკ არ არის ჭარბი ოდენობით, მაშინ ჰაერი უსაფრთხოა შესაბამის ტერიტორიაზე მცხოვრები ადამიანების ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობისათვის. სანიტარული წესების 2.2 მუხლის შესაბამისად, ქალაქების საცხოვრებელ რაიონებში ჰაერის ხარისხი არ უნდა აღემატებოდეს 1,0 ზდკ-ს ყველა კატეგორიის ტოქსიკური ნივთიერებებისათვის, ხოლო რეკრეაციულ ზონებში – 0,8 ზდკ-ს.

50. ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ (*Об охране атмосферного воздуха*) 1999 წლის 4 მაისის კანონის მიხედვით, გარემოს დაცვის ფედერალური სააგენტო ადგენს ბუნებრივი გარემოს სტანდარტებს სხვადასხვა სახის დაბინძურების წყაროებისთვის (მანქანები, ფერმები, სამრეწველო საწარმოები და ა.შ.). გარემოს დაცვის რეგიონული სააგენტოები აღნიშნულ ზოგად სტანდარტებს იყენებენ კონკრეტულ საწარმოთა მიმართ. ძირითადად, სამრეწველო საწარმოს ფუნქციონირება არ უნდა იწვევდეს ისეთ დაბინძურებას, რომელიც აღემატება ზდკ-ს (კანონის მე-16 მუხლი). თუმცა, რეგიონის ეკონომიკური განვითარების გამო, გარემოს დაცვის რეგიონულ სააგენტოს შეუძლია გასცეს დროებითი ნებართვა, რომელიც საწარმოს

აძლევს უფლებას, გადააჭარბოს აღნიშნულ ნორმებს (კანონის 1-ლი და მე-12 მუხლები). ნებართვას თან უნდა ერთვოდეს ტოქსიკური ემისიის უსაფრთხო დონემდე ეტაპობრივი შემცირების გრაფიკი.

ბ. სანიტარული უსაფრთხოების ზონა

თითოეულმა საწარმომ, რომელიც იწვევს დაბინძურებას, თავისი ტერიტორიის გარშემო უნდა შექმნას „სანიტარული უსაფრთხოების ზონა“, ანუ ბუფერული სივრცე, რომელიც დაბინძურების წყაროს განაცალკევებს ქალაქის საცხოვრებელი სივრცისგან (1996 წლის სანიტარული წესების 3.5 და 3.6 მუხლები, რომლებიც ძალაში შევიდა სახელმწიფო სანიტარული სამსახურის 1996 წლის 31 ოქტომბრის № 41 განკარგულებით; ანალოგიურ დებულებებს ითვალისწინებდა 2000, 2001 და 2003 წლების წესები, რომლებმაც შეცვალა 1996 წლის წესები). აღნიშნულ ბუფერულ ზონაში დაბინძურების დონე შეიძლება აღემატებოდეს ზღვ-ს.

52. სხვადასხვა კატეგორიის საწარმოთათვის ზონის მინიმალური სიგანე განსაზღვრულია სანიტარული წესებით. 1996 წლის წესების მიხედვით, სანიტარული უსაფრთხოების ზონა „სევერსტალის“ ზომის ფოლადის ქარხნის გარშემო უნდა იყოს 2 000 მეტრი. 2000 წლის 1 ოქტომბრის სანიტარული წესების მიხედვით, ამ ზომის მეტალურგიული საწარმოსთვის სანიტარული უსაფრთხოების ზონის სიგანე სულ მცირე 1 000 მეტრი უნდა იყოს. ზოგიერთ შემთხვევებში სახელმწიფო სანიტარულ სამსახურს შეუძლია ზონის გაფართოება (მაგალითად, როდესაც ჰაერში ტოქსიკური ნივთიერებების კონცენტრაცია ზონის ფარგლებს მიღმა აღემატება ზღვ-ს). შემდგომში მიღებულმა სანიტარულმა წესებმა (ძალაში შევიდა 2001 წლის 17 მაისს და 2003 წლის 10 აპრილს) დაამტკიცა ეს მოთხოვნები.

53. ქალაქის დაგეგმარების შესახებ 1989 წლის წესების 3.6 მუხლის თანახმად, საწარმომ უნდა მიიღოს ყველა აუცილებელი ზომა, რათა, კანონმდებლობის შესაბამისად, მოაწიოს (*обеспечит*) სანიტარული უსაფრთხოების ზონა დაბინძურების შემცირების მიზნით.

54. ქალაქის დაგეგმარების შესახებ 1989 წლის წესების 3.8 მუხლის თანახმად, სანიტარული უსაფრთხოების ზონის შიგნით არ უნდა იყოს განლაგებული საცხოვრებელი სახლები. ეს დებულება მოგვიანებით იქნა ჩართული 1998 წლის ქალაქის დაგეგმარების კოდექსში (*Градостроительный Кодекс*) (მუხლი 43), აგრეთვე 2001 წლის 17 მაისისა და 2003 წლის 10 აპრილის სანიტარულ წესებში. 2001 წლის სანიტარული წესების 3.3.3. მუხლის შესაბამისად, ზონის შექმნის პროექტი მაღალპრიორიტეტული საკითხის სახით შეიძლება შეიცავდეს ზონის მოსახლეობის განსახლებას. თუმცა ექსპლუატაციაში შესული საწარმოს სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში მცხოვრებთა განსახლება არ არის პირდაპირი მოთხოვნა.

55. 1998 წლის ქალაქის დაგეგმარების კოდექსის მე-10 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად:

„იმ შემთხვევებში, როდესაც სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი ინტერესები მოითხოვს, რომ ეკონომიკური ან სხვა სახის საქმიანობა განხორციელდეს იმ ტერიტორიაზე, სადაც მავნე ბუნებრივი გარემოა, დასაშვებია მოსახლეობის დროებით ცხოვრება აღნიშნულ ტერიტორიაზე იმ პირობით, რომ გამოყენებული იქნება ქალაქის დაგეგმარების სპეციალური რეჟიმი...“

2. პრაქტიკა

56. ჩრდილო-კავკასიის ოლქის ფედერალური კომერციული სასამართლოს გადაწყვეტილებით (2003 წლის 3 ივნისი, №08-1540/2003), ხელისუფლების ორგანოებს შეუძლიათ კანონმდებლობის შესაბამისად შეუწყვიტონ ფუნქციონირება იმ საწარმოს, რომელმაც არ შექმნა სანიტარული უსაფრთხოების ზონა.

57. განმცხადებელმა წარმოადგინა ამონარიდი რუსეთის ფედერაციის უმაღლესი სასამართლოს გადაწყვეტილებიდან საქმეზე „ივასჩენკო კრასნოიარსკის რკინიგზის წინააღმდეგ“ (*Ivaschenko v. the Krasnoyarsk Railways*) („უმაღლესი სასამართლოს პრაქტიკის მიმოხილვა“, *Бюллетень Верховного Суда РФ*, №9, 1998 წლის 15 ივლისი, პუნქტი 22). აღნიშნულ შემთხვევაში მოსარჩელე მოითხოვდა დაუყოვნებელ გასახლებას ავარიული სახლიდან. ქვედა ინსტანციის სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მოსარჩელის მოთხოვნა, მიუთითა რა, რომ მას შეეძლო განსახლებაზე პრეტენზია განეცხადებინა პრიორიტეტულობის რიგის დაცვით (ე.ი. უნდა ჩაწერილიყო ბინის მომლოდინეთა სიაში). უმაღლესმა სასამართლომ გააუქმა ეს გადაწყვეტილება შემდეგი მოსაზრებიდან გამომდინარე:

„[მოსარჩელის] სახლი არა მხოლოდ ავარიულია [...], არამედ აგრეთვე მდებარეობს 30 მეტრის დაშორებით რკინიგზიდან მისი სანიტარული უსაფრთხოების ზონის შიგნით, რაც ეწინააღმდეგება სანიტარულ წესებს (ამ ზონის სიგანე 100 მეტრია და მასში დაუშვებელია საცხოვრებელი ბინების არსებობა)“.

უმაღლესმა სასამართლომ საქმე დაუბრუნა პირველი ინსტანციის სასამართლოს და უბრძანა, მოეძებნა კონკრეტული საცხოვრებელი, რომელსაც შესთავაზებდნენ შესაბამის პირს ძველი საცხოვრებლის სანაცვლოდ.

58. სხვა საქმეში, რომელიც ქ-ნ ლედიაევას, „სევერსტალის“ სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში მაცხოვრებლის, განსახლებას ეხებოდა, ვოლოგდის საოლქო სასამართლომ, 2002 წლის 11 თებერვლის გადაწყვეტილებით, დაადგინა, *inter alia*:

„ქვედა ინსტანციის სასამართლოს არ შეუფასებია, თუ რამდენად ადეკვატურია სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში მცხოვრებთა განსახლებისათვის განხორციელებული ღონისძიებები იმ საფრთხისა, რომელიც მოსარჩელეს ემუქრება. შედეგად, სასამართლოს არ

დაუდგენია, შეიძლება თუ არა ჩაითვალოს [ქ-ნ ლედიავას] უზრუნველყოფა ახალი საცხოვრებლით, საბინაო კანონმდებლობის შესაბამისად, მისი მომლოდინეთა რიგში მოთავსებით მისთვის რეალური შესაძლებლობის მიცემად, იცხოვროს სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში.“

სასამართლომ აგრეთვე გამოხატა დაეჭვება იმასთან დაკავშირებით, უნდა იყოს თუ არა პასუხისმგებელი სახელმწიფო ზონის მცხოვრებთა განსახლებაზე.

გ. რუსეთის საბინაო კანონმდებლობის მიმოხილვა

59. საბჭოთა პერიოდში რუსეთში ბინების უმრავლესობა ეკუთვნოდა სხვადასხვა სახელმწიფო ორგანოებსა თუ სახელმწიფო საწარმოებს. მოსახლეობა ამ ბინებში მუდმივი დამქირავებლების სახით ცხოვრობდა. 1990-იან წლებში განხორციელდა ფართომასშტაბიანი საპრივატიზაციო პროგრამები. გარკვეულ შემთხვევებში ქონება, რომელიც არ იქნა პრივატიზებული, საკუთრებაში გადაეცა ადგილობრივ ხელისუფლებას.

60. დღეისათვის რუსეთის მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი დამქირავებლის სახით კვლავ ცხოვრობს ადგილობრივ მუნიციპალურ ბინებში უპირატესობებით სარგებლობის გამო. კერძოდ, მუნიციპალური ბინის დამქირავებლებს არ მოეთხოვებათ ქონების გადასახადის გადახდა, ისინი იხდიან ქირას, რომელიც მნიშვნელოვნად ჩამოუვარდება საბაზრო ღირებულებას, და აქვთ ქონებით სრულად სარგებლობისა და მისი კონტროლის უფლებები. გარკვეულ პირებს აქვთ უფლება, ადგილობრივ ხელისუფლებას მოსთხოვონ ახალი საცხოვრებლით უზრუნველყოფა იმ შემთხვევაში, თუ ისინი აკმაყოფილებენ კანონმდებლობით დადგენილ მოთხოვნებს.

61. ისტორიული თვალთახედვით, ახალი საცხოვრებლით უზრუნველყოფის მოთხოვნა იმ ძირითად სოციალურ და ეკონომიკურ უფლებებს განეკუთვნებოდა, რასაც ითვალისწინებდა საბჭოთა კანონმდებლობა. რსფსრ-ის 1983 წლის 24 ივნისის საბინაო კოდექსის მიხედვით, რომელიც კვლავ ძალაში იყო რუსეთში, როდესაც წინამდებარე საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს ჰქონდა ადგილი, თითოეულ დამქირავებელს, რომლის საცხოვრებელი პირობები არ შეესაბამებოდა სტანდარტების მოთხოვნას, შეეძლო აღრიცხულიყო ადგილობრივი ხელისუფლების მომლოდინეთა რიგში ახალი მუნიციპალური ბინის მისაღებად. როდესაც გამოჩნდებოდა ახალი საცხოვრებელი ბინა, მას იმ ადამიანს მისცემდნენ, რომელიც ბინის მომლოდინეთა სიაში პირველი იყო.

62. თუმცა მომლოდინეთა სიაში აღრიცხვა არ აძლევდა ადამიანს უფლებას, მოეთხოვა რაიმე სპეციალურ პირობები ან გრაფიკი სახელმწიფოსაგან ახალი ბინის მისაღებად. ადამიანთა გარკვეულ კატეგორიას, მაგალითად, მოსამართლეებს, პოლიციელებსა და ინვალიდებს, შეეძლო „მომლოდინეთა პრიორიტეტულ სიაში“ აღრიცხვა. მიუხედავად ამისა, როგორც ჩანს, რუსეთის კანონმდებლობა არ

ითვალისწინებდა სერიოზული ეკოლოგიური საშიშროების გამო მომლოდინეთა პრიორიტეტულ სიაში აღრიცხვის არანაირ უფლებას.

63. საბჭოთა პერიოდის შემდეგ ასობით ათასი რუსი იქნა აყვანილი აღრიცხვაზე მომლოდინეთა სიაში, რომელიც ყოველწლიურად უფრო გრძელი ხდებოდა ახალი მუნიციპალური ბინების აშენებისათვის არასაკმარისი რესურსების გამო. ამჟამად მომლოდინეთა სიაში აღრიცხვაზე ყოფნის ფაქტი წარმოადგენს სახელმწიფოს ნების გამოსატყულებას ბინით უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით, როდესაც რესურსები იქნება ხელმისაწვდომი. თუმცა განმცხადებელი მაგალითის სახით აღნიშნავს, რომ ადამიანი, რომელიც მომლოდინეთა სიაში პირველი ეწერა, 1968 წლიდან ელოდებოდა ახალ მუნიციპალურ ბინას. თვითონ იგი ამ სიაში 1999 წელს რიგით 6820-ე იყო.

სამართალი

I. კონვენციის მე-3 მუხლის სავარაუდო დარღვევა

64. განმცხადებელი ამტკიცებდა, რომ ადგილი ჰქონდა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევას სახელმწიფოს მხრიდან, რადგან მან ვერ შეძლო მისი პირადი ცხოვრებისა და საცხოვრებლის დაცვა მავნე ბუნებრივი გარემოსაგან, რაც „სევერსტალის“ სამრეწველო საქმიანობით იყო გამოწვეული.

65. კონვენციის მე-3 მუხლი, რომელსაც ეყრდნობოდა განმცხადებელი, მიუთითებს:

„1. ყველას აქვს უფლება, პატივი სცენ მის პირად და ოჯახურ ცხოვრებას, მის საცხოვრებელსა და მის მიმოწერას.

2. დაუშვებელია საჯარო ხელისუფლების ჩარევა ამ უფლების განხორციელებაში, გარდა ისეთი ჩარევისა, რაც დაშვებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ან ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესებისათვის ან უწესრიგობის თუ დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, ჯანმრთელობის ან ზნეობის თუ სხვათა უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვისათვის.“

ა. მე-8 მუხლის გამოყენება წინამდებარე საქმეში

1. განმცხადებლის უფლებებში სავარაუდო ჩარევის შინაარსი და მოცულობა

66. ორივე მხარე ეთანხმება იმ ფაქტს, რომ განმცხადებლის საცხოვრებელ ადგილზე გავლენას ახდენდა სამრეწველო დაბინძურება. მათ არ გაუპროტესტებიათ, რომ დაბინძურების ძირითადი მიზეზი განმცხადებლის სახლთან ახლოს მდებარე ფოლადის ქარხანა „სევერსტალი“ იყო.

67. სასამართლო აღნიშნავს, რომ, მიუხედავად ამისა, მხარეები დავობენ „სევერსტალის“ მიერ დაბინძურების ხარისხსა და იმ შედეგებზე, რაც ამან განმცხადებელზე იქონია. განმცხადებელი დაუინებით მიუთითებს, რომ დაბინძურებამ სერიოზულად ხელყო მისი პირადი ცხოვრება და ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ხოლო მოპასუხე მთავრობის მტკიცებით, განმცხადებლის მიერ იმის შედეგად განცდილი ზიანი, რომ მისი სახლი სანიტარული უსაფრთხოების ზონის შიგნით მდებარეობდა, არ წამოჭრიდა საკითხს კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევის კუთხით. მთავრობის პრეტენზიის მიხედვით, სასამართლომ პირველ რიგში უნდა დაადგინოს, ხვდება თუ არა კონვენციის მე-8 მუხლის სფეროში ის სიტუაცია, რომელსაც ამტკიცებს განმცხადებელი.

(ა) ზოგადი პრინციპები

68. მე-8 მუხლი გამოიყენება ბუნებრივ გარემოსთან დაკავშირებულ სხვადასხვა შემთხვევებში, მაგრამ ყოველთვის არა აქვს მის დარღვევას ადგილი, როდესაც ხდება ბუნებრივი გარემოს გაუარესება: კონვენციით გათვალისწინებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს შორის არ არის ბუნების შენარჩუნების უფლება (იხ. საქმეზე *Kyrtatos v. Greece* გამოტანილი განჩინება, № 41666/98, ECHR 2003-VI, პუნქტი 52). აქედან გამომდინარე, იმისათვის, რომ საკითხი დაისვას მე-8 მუხლის კუთხით, ჩარევა უშუალოდ უნდა ხელყოფდეს განმცხადებლის სახლს, ოჯახს ან მის პირად ცხოვრებას.

69. სასამართლო აღნიშნავს, რომ ბუნებრივი გარემოს დაბინძურების უარყოფითი შედეგები უნდა აღწევდეს გარკვეულ მინიმალურ დონეს, რათა მოხდეს მე-8 მუხლის მოქმედების სფეროში (იხ. *López Ostra v. Spain*, 1994 წლის 9 დეკემბრის განჩინება, სერია A № 303-C, გვ. 54, პუნქტი 51; აგრეთვე იხ., *mutatis mutandis*, *Hatton and Others v. the United Kingdom* [GC], № 36022/97, ECHR 2003-VIII, პუნქტი 118). ზემოხსენებული მინიმუმის შეფასება შედარებითია და დამოკიდებულია საქმის ისეთ გარემოებებზე, როგორიცაა დაბინძურების ინტენსიურობა და ხანგრძლივობა, მისი ფიზიკური და მორალური შედეგები. აგრეთვე მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ბუნებრივი გარემოს ზოგადი კონტექსტი. მე-8 მუხლის შესაბამისად საფუძვლიან პრეტენზიას არა აქვს ადგილი, თუ ის ზიანი, რასაც ასაჩივრებენ, უმნიშვნელოა ბუნებრივი გარემოს იმ საფრთხესთან შედარებით, რომელიც ყველა თანამედროვე ქალაქისთვის არის დამახასიათებელი.

70. მაგალითად, მე-8 მუხლის მოქმედებას რომ დაექვემდებაროს, ბუნებრივი გარემოს ხელყოფის შესახებ საჩივრები უნდა ამტკიცებდეს, პირველ რიგში, რომ ადგილი ჰქონდა რეალურ ჩარევას განმცხადებლის პირად სამყაროში, ხოლო მეორე რიგში, რომ სისასტიკის დონეს აღწევდა.

(ბ) განმცხადებლის არგუმენტაცია

71. განმცხადებლის მტკიცებით, ბუნებრივი გარემოს დაბინძურების მოცულობა მის საცხოვრებელ სახლთან დღემდე სერიოზულ ზიანს აყენებს მისი და მისი ოჯახის ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობას.

72. განმცხადებელმა მიუთითა რამდენიმე დოკუმენტზე, რომლებიც, მისი აზრით, მეტყველებდა ფოლადის ქარხანა „სევერსტალის“ სამრეწველო საქმიანობის უარყოფით შედეგებზე ჩერეპოვეცის მოსახლეობისთვის. კერძოდ, იგი მიუთითებდა ექიმ ჩერნაიკის დასკვნაზე (იხ. პუნქტი 46), სანქტ-პეტერბურგის ჰიგიენისა და ჯანმრთელობის დაცვის ცენტრის დასკვნაზე (იხ. პუნქტი 45), ჩერეპოვეცის მუნიციპალიტეტის ბუნების დაცვის დეპარტამენტისაგან მიღებულ საინფორმაციო ნოტასა და ჩერეპოვეცის სანიტარული კონტროლის ცენტრის წერილზე (იხ. პუნქტი 47).

73. განმცხადებელი აღნიშნავდა, რომ 2004 წელს სასამართლომ სთხოვა მთავრობას გარკვეული საბაზისო ინფორმაციის წარმოდგენა ჩერეპოვეცში ჰაერის დაბინძურების შესახებ. განმცხადებელი დაჟინებით ამტკიცებდა, რომ მთავრობას ხელი მიუწვდებოდა ამ მონაცემებზე, მაგრამ არ წარუდგინა სასამართლოს. მთავრობის მიერ მომზადებული დასკვნა მხოლოდ დამაბინძურებლების დონის გრძელვადიან საშუალო მაჩვენებლებს შეიცავდა, რაც არ იყო საკმარისი იმის გასარკვევად, თუ რა გავლენას ახდენდა ჩერეპოვეცში აღნიშნული დამაბინძურებლები ადამიანის ჯანმრთელობაზე. განმცხადებლის აზრით, თუმცა გრძელვადიანი საშუალო მაჩვენებლები თავისთავად ბევრად აღემატებოდა უსაფრთხოების დონეს, პიკის პერიოდებში უკიდურესად მომატებული დაბინძურების შემთხვევებს ნიშნავდა. განმცხადებელი მოითხოვდა, რომ სასამართლოს უარყოფითი დასკვნა გაეკეთებინა იმ ფაქტის გამო, რომ მთავრობამ არ წარმოადგინა მოთხოვნილი დოკუმენტები.

(გ) მთავრობის არგუმენტაცია

74. მთავრობამ ზოგადად აღიარა, რომ განმცხადებლის სახლთან ახლოს ჰაერში დამაბინძურებელი ნივთიერებების კონცენტრაცია აღემატებოდა ბუნებრივი გარემოს დაცვის ნორმებს. ამასთან ერთად, არ არსებობდა რაიმე მტკიცებულება, რომ განმცხადებლის პირადი ცხოვრება ან ჯანმრთელობა გარკვეულწილად ხელყოფილი იქნა მის სახლთან ახლოს ფოლადის ქარხნის ფუნქციონირების გამო. მთავრობა ამტკიცებდა, რომ „ქ-ნი ფადეევას [განმცხადებელი] [„სევერსტალის“] სანიტარული უსაფრთხოების ზონის ტერიტორიაზე ცხოვრების ფაქტი მიუთითებდა არა მიყენებულ ზიანზე, არამედ მხოლოდ ასეთი ზიანის მიყენების შესაძლებლობაზე“.

75. მთავრობამ აღნიშნა, რომ შიდა სასამართლოებს არც განმცხადებლის ჯანმრთელობაზე ინდუსტრიული დაბინძურების გავლენა განუხილავთ და არც ამ დაბინძურებით გამოწვეული ზიანი. მთავრობის მტკიცებით, განმცხადებელს ეს საკითხი არ წამოუჭრია შიდა სასამართლოების წინაშე სამართალწარმოებისას.

76. მთავრობამ აგრეთვე აღნიშნა, რომ განმცხადებელმა არ მიმართა იმ საშუალებებს, რომლებსაც რუსეთის კანონმდებლობა ითვალისწინებდა ბუნებრივი გარემოს საფრთხის შეფასებისათვის. კერძოდ, განმცხადებელს, ჯანმრთელობის დაცვის მინისტრის 2001 წლის 15 აგვისტოს განკარგულების შესაბამისად, შეეძლო გამოეთხოვა „სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური დასკვნა“ ბუნებრივი გარემოს შესახებ. გარდა ამისა, მთავრობის დაუნიშნავი მტკიცებით, „მოსახლეობის ჯანმრთელობის საფრთხის დონე შეფასებული უნდა იქნეს ატმოსფეროში ემისიის შესახებ ოფიციალურად დარეგისტრირებულ მონაცემებზე დაყრდნობით, რომლებიც გაანალიზებული და შეჯერებულია რუსეთის ფედერაციის კანონმდებლობით გათვალისწინებული მეთოდების გამოყენებით“.

77. რაც შეეხება ჰიგიენისა და ჯანმრთელობის დაცვის ჩრდილო-დასავლეთის ცენტრის მიერ დასმულ დიაგნოზს (იხ. პუნქტი 45), მთავრობის მტკიცებით, ეს პროფესიული დაავადება (*профессиональное заболевание*) იყო. მთავრობის თქმით, განმცხადებელი მუშაობდა ჯანმრთელობისათვის მავნე საწარმოში; მისი ფუნქცია იყო მიღებისა და მრეწველობის სხვა თერმოსაიზოლაციო მოწყობილობების დახურვა. ასეთი სამუშაო, რომელიც მოითხოვს ფიზიკურ ძალას, ხშირად სრულდებოდა გარეთ ან ისეთ შენობებში, რომლებიც არ თბებოდა. ამდენად, ზემოხსენებული დაავადება განპირობებული იყო არა განმცხადებლის საცხოვრებელი ადგილით, არამედ არახელსაყრელი სამუშაო პირობებით. მთავრობის აზრით, განმცხადებლის დაავადება იყო ფართოდ გავრცელებული და დამახასიათებელი მისი ასაკის ადამიანებისათვის, მიუხედავად მათი საცხოვრებელი ადგილისა.

78. მთავრობა დაეთანხმა ექიმ ჩერნაიკის დასკვნაში ჩამოყალიბებულ პირველად მოსაზრებას, მაგრამ გააპროტესტა მისი საბოლოო დასკვნა. მთავრობის განცხადებით, „ჩერნაიკის დასკვნა სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში მცხოვრებთა მომეტებული მიდრეკილების შესახებ გარკვეული დაავადებების მიმართ თავისი ხასიათით აბსტრაქტულია, არ არის დასაბუთებული და, აქედან გამომდინარე, არ უნდა იქნეს მხედველობაში მიღებული“.

(d) სასამართლოს შეფასება

79. თავდაპირველად სასამართლო აღნიშნავს, რომ მტკიცებულებათა შეფასებისას გამოსაყენებელი ზოგადი პრინციპია „გონივრულ ეჭვს მიღმა“ მტკიცების სტანდარტი. ასეთი მტკიცება შესაძლებელია, თუ ერთდროულად არსებობს საკმარისად მყარი, მკაფიო და თანმხვედრი ვარაუდები ან მსგავსი გაუბათილებელი პრეზუმფციები ფაქტთან დაკავშირებით. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლო თავის პრაქტიკაში იყენებს მოქნილ მიდგომას ამასთან დაკავშირებით, ითვალისწინებს სადავო მატერიალური უფლების ხასიათს და ყველა არსებულ მტკიცებულებით სირთულეს. ზოგ შემთხვევაში მხოლოდ მოპასუხე მთავრობისთვის არის ხელმისაწვდომი ინფორმაცია, რომელიც ადასტურებს ან უარყოფს განმცხადებლის საჩივრებს;

ამიტომ შეუძლებელია *affirmanti, non neganti, incumbit probatio* პრინციპის¹ გამოყენება (იხ. *Aktaş v. Turkey*, №24351/94, პუნქტი 272, ECHR 2003-V (ამონარიდები)).

80. რაც შეეხება კონკრეტულად მოცემული საქმის გარემოებებს, სასამართლო შენიშნავს, რომ, განმცხადებლის აზრით, მისი ჯანმრთელობა მეტალურგიული ქარხნის სიახლოვეს მისი ცხოვრების გამო გაუარესდა. ერთადერთი დოკუმენტური მტკიცებულება, რომელიც განმცხადებელმა თავისი მოსაზრების მხარდასაჭერად წარმოადგინა, არის სანქტ-პეტერბურგის კლინიკის მიერ გაცემული ცნობა (იხ. პუნქტი 45). სასამართლოს მიაჩნია, რომ ამ ცნობით არ დასტურდება მიზეზობრივი კავშირი დაბინძურებასა და განმცხადებლის დაავადებებს შორის. განმცხადებელს არ წარმოუდგენია რაიმე სხვა სამედიცინო მტკიცებულებები, რომლებიც მკაფიოდ დაადასტურებდა კავშირს მის ჯანმრთელობის მდგომარეობასა და მის საცხოვრებელ ადგილზე მაღალი ხარისხის დაბინძურებას შორის.

81. განმცხადებელმა ასევე წარმოადგინა რამდენიმე ოფიციალური დოკუმენტი, რომლებიც ადასტურებს, რომ 1995 წლიდან (როდესაც მან პირველად მიმართა სასამართლოს) გარემოს დაბინძურების დონე მის საცხოვრებელ ადგილას მუდმივად აჭარბებდა უსაფრთხოების ნორმებს (იხ. პუნქტი 31 და მისი შემდგომი პუნქტები). განმცხადებლის აზრით, ეს დოკუმენტები ადასტურებს, რომ დაბინძურების აღნიშნული ხარისხისადმი დაქვემდებარებული ნებისმიერი პირის ჯანმრთელობას და ნორმალურ ყოფას გარდაუვლად ადგება მიმე ზიანი.

82. რაც შეეხება ამ განცხადებას, სასამართლო მხედველობაში იღებს, პირველ რიგში, რომ კონვენცია რუსეთის მიმართ ძალაში შევიდა 1998 წლის 5 მაისს. ამიტომ მხოლოდ ამ თარიღის შემდგომი პერიოდის გათვალისწინებაა შესაძლებელი განმცხადებლის პირადი ცხოვრების საგარეულო ხელყოფის ხასიათისა და მასშტაბის დადგენისას.

83. სასამართლოსთვის წარდგენილი მასალების თანახმად, 1998 წლამდე დაბინძურების ხარისხი სხვადასხვა პარამეტრით აჭარბებდა ადგილობრივ ნორმებს. კერძოდ, მთავრობის მიერ წარმოდგენილი მონაცემები ადასტურებს, რომ 1999-2003 წლებში მტერის, გოგირდის ნახშირუანგისა და ფორმალდეჰიდის ოდენობა ჰაერში განმცხადებლის სახლის სიახლოვეს მუხმივად აჭარბებდა ზღვრულ დასაშვებ კოეფიციენტს (ზდკ) (იხ. ამ განჩინების დანართი). 1999 წელს მტერის კონცენტრაცია 1,76-ჯერ აჭარბებდა ზდკ-ს, ხოლო 2003 წელს – 1,13-ჯერ. 1999 წელს გოგირდის ნახშირუანგის კონცენტრაცია 3,74-ჯერ აღემატებოდა ზდკ-ს; 2003 წელს ამ ნივთიერების კონცენტრაცია შემცირდა, მაგრამ 1,12-ჯერ მაინც აღემატებოდა ზდკ-ს. ფორმალდეჰიდის კონცენტრაცია 4,53-ჯერ აჭარბებდა ზდკ-ს. 2003 წელს იგი 6,3-ჯერ აღემატებოდა ზდკ-ს. გარდა ამისა, აღნიშნულ პერიოდში ფიქსირდებოდა სხვა ნივთიერებების სიჭარბეც, როგორიცაა მარგანეცი,

¹ მტკიცების ტვირთი ეკისრება მას, ვინც ამტკიცებს და არა მას, ვინც უარყოფს (მთარგმნელის შენიშვნა)

ბენზოპირენი და გოგირდის გაზი (იხ. პუნქტი 38 და მისი მომდევნო პუნქტები).

84. სასამართლო ასევე შენიშნავს, რომ მთავრობის მიერ წარმოდგენილი ციფრები ასახავს მხოლოდ წლიურ საშუალო მაჩვენებლებს და არა დაბინძურების ყოველდღიურ ან მაქსიმალურ ხარისხს. თავად მთავრობის თქმით, განმცხადებლის სახლის სიახლოვეს დაფიქსირებული დამაბინძურებლების მაქსიმალური კონცენტრაციები ხშირად ათჯერ აღემატებოდა საშუალო წლიურ ზღვას (რომელიც ისედაც აჭარბებდა უსაფრთხოების დასაშვებს ნორმებს). სასამართლო აღნიშნავს, რომ მთავრობას არ განუმარტავს, თუ რატომ არ წარმოადგინა მან სასამართლოს მიერ მოთხოვნილი დოკუმენტები და ანგარიშები (იხ. პუნქტი 43) მიუხედავად იმისა, რომ ამ დოკუმენტების მოპოვება შიდასახელმწიფოებრივი ორგანოებიდან ნამდვილად შესაძლებელი იყო. ამიტომ სასამართლო ასკვნის, რომ გარემოს მდგომარეობა რიგ პერიოდებში შეიძლება უარესიც ყოფილიყო მოწოდებულ მონაცემებთან შედარებით.

85. სასამართლო აღნიშნავს, რომ სახელმწიფომ მრავალჯერ აღიარა, რომ ჩერეპოვეცში არსებული გარემოს მდგომარეობა ქალაქელების მომატებული სიკვდილიანობის მიზეზი იყო (იხ. პუნქტები 12, 15, 34, 47). განმცხადებლის მიერ წარმოდგენილი დასკვნები და ოფიციალური დოკუმენტები, კერძოდ, დოქტორ მარკ ჩერნაიკის ანგარიში (იხ. პუნქტი 46), აღწერს დაბინძურების ნეგატიური ზემოქმედების შედეგებს ჩერეპოვეცის ყველა მაცხოვრებელზე, განსაკუთრებით, ქარხანასთან ახლოს მაცხოვრებელ ადამიანებზე. მაგალითად, ორივე მხარის მიერ წარმოდგენილი მონაცემების თანახმად, მთელი განსახილველი პერიოდის განმავლობაში ფორმალდეჰიდის კონცენტრაცია ჰაერში განმცხადებლის სახლის სიახლოვეს 3-6-ჯერ მეტი იყო უსაფრთხო ნორმაზე. დოქტორი ჩერნაიკი ფორმალდეჰიდის ნეგატიურ შედეგებს შემდეგნაირად აღწერს:

„ჩერეპოვეცის სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში ფორმალდეჰიდისადმი არსებული დაუცველობის გათვალისწინებით, სავარაუდოა, რომ ზონაში მცხოვრები მოსახლეობა საშუალოზე მეტად იქნება დაავადებული სასუნთქი გზების კიბოთი, თავის ტკივილებით და ყელ-ყურ-ცხვირის და თვალების ქრონიკული გაღიზიანებით, იმ მოსახლეობასთან შედარებით, რომელიც ცხოვრობს ფორმალდეჰიდის ჭარბი დოზებით დაუბინძურებელ რაიონებში“.

რაც შეეხება გოგირდის ნახშირუანგს, რომლის კონცენტრაციაც ზღვას აღემატებოდა 1,1-3,75-ჯერ მთელი ამ პერიოდის განმავლობაში (2002 წლის გარდა), დოქტორი ჩერნაიკი აცხადებს:

„ჩერეპოვეცის სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში CS2-სადმი არსებული დაუცველობის გათვალისწინებით, სავარაუდოა, რომ ზონაში მცხოვრები მოსახლეობა საშუალოზე მეტად იქნება დაავადებული ნევრო-ქცევითი, ნევროლოგიური, გულსისხლძარღვთა და რეპროდუქციული ფუნქციების მოშლით, იმ მოსახლეობასთან

შედარებით, რომელიც ცხოვრობს CS2-ის ჭარბი დოზებით დაუბინძურებელ რაიონებში“.

86. და ბოლოს, სასამართლო განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს იმას, რომ შიდასახელმწიფოებრივმა სასამართლოებმა მოცემულ საქმეზე აღიარეს, რომ განმცხადებელს ჰქონდა სხვა ადგილას განსახლების უფლება. დაბინძურების გავლენას განმცხადებლის პირად ცხოვრებაზე მართლაც არ დათმობია ძირითადი ყურადღება შიდასახელმწიფოებრივი სამართალწარმოებისას. მაგრამ, როგორც ვოლოგდის ოლქის სასამართლოს მოსაზრებიდან გამომდინარეობს, რომელიც მან ლედიაევას საქმეზე გამოთქვა (პუნქტი 58), სადავო არ იყო, რომ „სევერსტალის“ მექანიზმებით გამოწვეული დაბინძურება იწვევდა უსაფრთხო ადგილას განსახლების საჭიროებას. ასევე, თვით შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა განმცხადებლის სახლის მდებარეობის ზონას განსაზღვრავდა, როგორც საცხოვრებლად მიზანშეუწონელს (იხ. პუნქტი 51). ამიტომ, შეიძლება ითქვას, რომ განმცხადებლის პირადი ცხოვრების ხელყოფის ფაქტი დადასტურებულად ჩაითვალა შიდასახელმწიფოებრივ დონეზე.

87. შეჯამების სახით სასამართლო აღნიშნავს, რომ მნიშვნელოვანი დროის განმავლობაში განმცხადებლის სახლის სიახლოვეს ჰაერში არსებული სხვადასხვა ტოქსიკური ნივთიერებების კონცენტრაცია მნიშვნელოვნად აღემატებოდა ზღკ-ს. რუსეთის კანონმდებლობა ზღკ-ს განსაზღვრავს, როგორც ტოქსიკური ნივთიერებების უსაფრთხო კონცენტრაციის დონეს (იხ. პუნქტი 49). ამიტომ ზღკ-ს გადაჭარბების შემთხვევაში დაბინძურება პოტენციურად საშიში ხდება მისდამი დაქვემდებარებული ადამიანების ჯანმრთელობისა და ნორმალური ყოფისთვის. ეს არის ვარაუდი, რომელიც შესაძლოა ამ კონკრეტულ შემთხვევაში არ შეესაბამებოდეს სინამდვილეს. იგივე შეიძლება ითქვას განმცხადებლის მიერ წარმოდგენილ დასკვნებზე: ჭარბი დაბინძურებისა და მთლიანად მოსახლეობაზე მისი დადასტურებული ნეგატიური ზეგავლენის მიუხედავად, განმცხადებელს შეიძლება არ განუცდია კონკრეტული და განსაკუთრებული ზიანი.

88. მაგრამ მოცემულ საქმეში არაპირდაპირი მტკიცებულებებისა და პრეზუმფციების მეტად ძლიერი კომბინაცია შესაძლებელს ხდის დავასკვნათ, რომ განმცხადებლის ჯანმრთელობა გაუარესდა დიდი ხნის განმავლობაში მეტალურგიული ქარხანა „სევერსტალის“ საწარმოო ემისიებისადმი დაქვემდებარების შედეგად. თუნდაც რომ დაეუშვათ, რომ დაბინძურებას მისი ჯანმრთელობისთვის არ მიუყენებია გაზომვადი ზიანი, აღნიშნულის შედეგად იგი, სულ მცირე, უფრო დაუცველი გახდა სხვადასხვა დაავადებებისადმი. გარდა ამისა, უეჭველია, რომ დაბინძურებამ უარყოფითი გავლენა იქონია მისი ცხოვრების ხარისხზე საკუთარ სახლში. ამიტომ სასამართლო იზიარებს თვალსაზრისს, რომ განმცხადებლის ჯანმრთელობისა და ნორმალური ყოფისთვის მიყენებული ფაქტობრივი ზიანი აღწევს იმ დონეს, რაც აუცილებელია კონვენციის მე-8 მუხლის მოქმედების სფეროში მოსახვედრად.

2. საგარეო ხელყოფის მიკუთვნება სახელმწიფოსთვის

89. სასამართლო აღნიშნავს, რომ განსახილველ დროს სახელმწიფო არ ფლობდა, არ აკონტროლებდა და არ ამუშავებდა მეტალურგიულ ქარხანა „სევერსტალს“. შესაბამისად, სასამართლოს მიაჩნია, რომ ვერ ითქმება, რომ რუსეთის ფედერაციამ უშუალოდ ხელყო განმცხადებლის პირადი ცხოვრება ან მისი საცხოვრებელი ადგილი. ამავე დროს, სასამართლო აღნიშნავს, რომ სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა გარემოსთან დაკავშირებულ საქმეებზე შეიძლება წამოიჭრას კერძო საწარმოების საქმიანობის დაურეგულირებლობის გამოც (იხ. ზემოხსენებული საქმე *Hatton and Others*). ამიტომ განმცხადებლის საჩივრები უნდა გაანალიზდეს სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულების ჭრილში – განახორციელოს გონივრული და ადეკვატური ღონისძიებები კონვენციის მე-8 მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული განმცხადებლის უფლებების უზრუნველსაყოფად (იხ. 1990 წლის 21 თებერვლის განჩინება საქმეზე *Powell and Rayner v. the United Kingdom*, Series A, № 172, პუნქტი 41, და 1998 წლის 19 თებერვლის განჩინება საქმეზე *Guerra v. Italy*, Reports of Judgments and Decisions 1998-I, პუნქტი 58). ამ გარემოებებში სასამართლოს პირველი ამოცანაა, შეაფასოს, მოეთხოვებოდა თუ არა სახელმწიფოს გონივრულად ისეთი ქმედებების განხორციელება, რომლებითაც თავიდან იქნებოდა აცილებული ან დასრულებული განმცხადებლის უფლებების საგარეო ხელყოფა.

90. ამასთან დაკავშირებით სასამართლო შენიშნავს, რომ მეტალურგიული ქარხანა „სევერსტალი“ აშენდა სახელმწიფოს მიერ და თავდაპირველად ეკუთვნოდა სახელმწიფოს. ქარხანა თავიდანვე ხარვეზებით მუშაობდა, გამოსცემდა კვამლს, სუნს და დაბინძურებას, ჩერეპოვეცში მცხოვრებ მრავალ ადამიანში იწვევდა ჯანმრთელობის პრობლემებს ან შემაწუხებელი იყო მათთვის (იხ. დანართი, აგრეთვე პუნქტები 11 და 12). 1993 წელს ქარხნის პრივატიზაციის შემდეგ სახელმწიფო კვლავ აგრძელებდა კონტროლს ქარხნის საწარმოო საქმიანობაზე, ქარხნის მფლობელზე საოპერაციო პირობების დაკისრებით და ამ პირობების შესრულებაზე კონტროლით. ქარხანა მრავალჯერ შემოწმდა სახელმწიფოს გარემოსდაცვითი ორგანოების მიერ და მის მფლობელსა და მენეჯმენტს ადმინისტრაციული ჯარიმებიც დაეკისრათ (იხ. ქვემოთ, პუნქტი 114). დავის საგნად ქცეული გარემოს მდგომარეობა არ არის უცაბედი და მოულოდნელი ვითარების შედეგი, პირიქით, ის ხანგრძლივი და საყოველთაოდ ცნობილი მოვლენებითაა გამოწვეული (იხ. პუნქტები 11, 12 და 15). ისევე, როგორც ლოპეს ოსტრას საქმეში (იხ. ზემოთ პუნქტები 52-53, *López Ostra v. Spain*), მოცემულ საქმეშიც მუნიციპალური ხელისუფლება საქმის კურსში იყო გარემოს პრობლემებთან დაკავშირებით და იყენებდა გარკვეულ სანქციებს მდგომარეობის გამოსასწორებლად.

91. სასამართლო შენიშნავს, რომ მეტალურგიული ქარხანა „სევერსტალი“ იყო და რჩება 95%-ით პასუხისმგებლად ქალაქში ჰაერის საერთო დაბინძურებაზე (იხ. პუნქტი 42). სხვა მრავალი ქალაქისგან განსხვავებით, სადაც დაბინძურება შეიძლება გამოწვეული იყოს დიდი

რაოდენობის სხვადასხვა მცირე წყაროებით, დაბინძურების მთავარი წყარო ჩერეპოვეცში ადვილად მისაგნები იყო. სადავოდ ქცეული გარემოს პრობლემები ძალიან კონკრეტული იყო და სრულად მიეწერებოდა ერთი კონკრეტული საწარმოს საქმიანობას. ამას კი განსაკუთრებული ზეგავლენა ჰქონდა „სევერსტალის“ სიახლოვეს მცხოვრები ადამიანებისთვის.

92. სასამართლო ასკვნის, რომ მოცემულ საქმეში ხელისუფლებას ნამდვილად შეეძლო შეეფასებინა დაბინძურების რისკი და მიეღო სათანადო ზომები მის თავიდან ასაცილებლად ან შესამცირებლად. აღნიშნული ფაქტორების კომბინაცია აჩვენებს საკმარის კავშირს დამაბინძურებელ ემისიებსა და სახელმწიფოს შორის, რის შედეგადაც დგება სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულების საკითხი მე-8 მუხლის საფუძველზე.

93. გასარკვევი რჩება, განმცხადებლის უფლებების დაცვისას დაიცვა თუ არა სახელმწიფომ სამართლიანი წონასწორობა განმცხადებლის ინტერესებსა და ზოგადად საზოგადოების ინტერესებს შორის, რაც გათვალისწინებულია მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტით.

B. დასაბუთება მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით

1. ზოგადი პრინციპები

94. სასამართლო იმეორებს, რომ რომელი ანალიტიკური მიდგომაც არ უნდა იქნეს გამოყენებული – პოზიტიური ვალდებულების დარღვევა თუ სახელმწიფოს მიერ ხელყოფა – მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტის საფუძველზე დასაბუთებლად გამოსაყენებელი პრინციპები პიროვნების უფლებასა და მთლიანად საზოგადოების ინტერესებს შორის წონასწორობის თვალსაზრისით ორივე შემთხვევაში მსგავსია (იხ. 1994 წლის 26 მაისის განჩინება საქმეზე *Keegan v. Ireland*, Series A, № 290, გვ. 19, პუნქტი 49).

95. სახელმწიფოს მხრიდან მე-8 მუხლით გათვალისწინებული უფლებების ხელყოფა შეუსაბამოაში იქნება მე-2 პუნქტთან, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ასეთი ხელყოფა ხორციელდება „კანონის შესაბამისად“. ასეთ შემთხვევაში შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის დარღვევა აუცილებლად გამოიწვევს კონვენციის დარღვევის ფაქტის აღიარებას.

96. მაგრამ როდესაც სახელმწიფოს მოეთხოვება პოზიტიური ღონისძიებების განხორციელება, არჩევანის საშუალება, პრინციპში, ხელშემკერდ სახელმწიფოთა დისკრეციაზეა დამოკიდებული. „პირადი ცხოვრების პატივისცემის“ უზრუნველყოფისთვის სხვადასხვა საშუალება არსებობს და სახელმწიფომ რომ შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით გათვალისწინებული ერთი კონკრეტული ღონისძიება არ განახორციელოს, მას მაინც შეუძლია თავისი პოზიტიური ვალდებულება სხვა საშუალებებითაც შეასრულოს. ამიტომ ამ

შემთხვევებში „კანონის შესაბამისობის“ კრიტერიუმი, როგორც დასაბუთებისთვის საჭირო სტანდარტი, ვერ იქნება გამოყენებული, ისევე, როგორც სახელმწიფოს მხრიდან უშუალო ხელყოფის შემთხვევებში.

97. ამავე დროს, სასამართლო აღნიშნავს, რომ ყველა წინა საქმეში, რომლებშიც გარემოს დაცვასთან დაკავშირებით იყო წამოჭრილი კონვენციის დარღვევის საკითხი, დარღვევა განპირობებული იყო შიდასახელმწიფოებრივი ორგანოების მიერ თავიანთი კანონმდებლობის რომელიმე ცალკეული მოთხოვნის შეუსრულებლობით. მაგალითად, ლოპეს ოსტრას საქმეში ნაგვის გადამამუშავებელი ქარხანა უკანონოდ ეწეოდა საქმიანობას, რადგან მას არ გააჩნდა შესაბამისი ლიცენზია და საბოლოოდ იგი დაიხურა (ზემოთ, პუნქტები 16-22, განხილვა ლოპეს ოსტრას საქმეზე). ასევე, გერას საქმეში კონვენციის დარღვევა დადგინდა შიდასახელმწიფოებრივ დონეზე კანონთან შეუსაბამობის გამო, კერძოდ, განმცხადებელმა ვერ შეძლეს იმ ინფორმაციის მოპოვება, რომლის გაცემაც სახელმწიფოს საკუთარი კანონმდებლობით ევალებოდა (ზემოხსენებული საქმე *Guerra and Others v. Italy*, გვ. 219, პუნქტები 25-7). საქმეში *S. v. France* (№ 13728/88, კომისიის 1990 წლის 17 მაისის გადაწყვეტილება, Decisions and Reports (DR) 65, გვ. 263) მხედველობაში იქნა მიღებული კანონიერება შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის მიხედვით.

98. მაგალითად, იმ საქმეებში, რომლებშიც განმცხადებელი სახელმწიფოს უჩივის იმის გამო, რომ არ იქნა დაცული კონვენციით გათვალისწინებული მისი უფლებები, კანონიერება შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის მიხედვით გამოყენებული უნდა იყოს არა როგორც ცალკე და საბოლოო სტანდარტი, არამედ როგორც ერთ-ერთი ასპექტი სხვა მრავალ ასპექტს შორის, რომლებიც მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული იმის დასადგენად, დაიცვა თუ არა სახელმწიფომ „სამართლიანი წონასწორობა“ მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით.

2. „ლეგიტიმური მიზანი“

99. როდესაც სახელმწიფოს მოეთხოვება პოზიტიური ღონისძიებების განხორციელება განმცხადებლის ინტერესებსა და მთლიანად საზოგადოების ინტერესებს შორის სამართლიანი წონასწორობის დასამყარებლად, გარკვეული დატვირთვა შეიძლება ჰქონდეს მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტში აღნიშნულ მიზნებს, თუმცა ეს დებულება მხოლოდ „ხელყოფაზე“ საუბრობს პირველი პუნქტით გათვალისწინებულ უფლებასთან მიმართებაში; ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს დებულება გულისხმობს პირველ პუნქტში აღნიშნული ვალდებულებიდან გამომდინარე ნეგატიურ ვალდებულებას (იხ. 1986 წლის 17 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე *Rees v. the United Kingdom*, Series A, № 106, გვ. 15, პუნქტი 37).

100. სასამართლო შენიშნავს, რომ განმცხადებლის განსახლებაზე უარის მთავრობისეული დასაბუთება ძირითადად ეყრდნობოდა

ჩერეპოვეცის იმ სხვა მაცხოვრებელთა ინტერესების დაცვას, რომლებსაც უფასო საცხოვრებლის უფლება ჰქონდათ შიდა კანონმდებლობით. მთავრობის აზრით, რადგან მუნიციპალურ ხელისუფლებას მხოლოდ შეზღუდული რესურსები გააჩნდა სოციალური მიზნებით ახალი სახლების ასაშენებლად, მარტო განმცხადებლის განსახლებით დაირღვეოდა ბინის რიგში ჩაწერილი სხვა ადამიანების უფლებები.

101. მოპასუხე მთავრობამ არგუმენტად მიუთითა მთლიანად ქვეყნის ეკონომიკურ კეთილდღეობაზე (იხ. ქვემოთ, პუნქტი 111). ისევ, როგორც მოპასუხე მთავრობას, სასამართლოსაც მიაჩნია, რომ მეტალურგიული ქარხნის უწყვეტი მუშაობა ხელს უწყობდა ვოლოგდის რეგიონში ეკონომიკური სისტემის განვითარებას და ამ კუთხით ემსახურებოდა ლეგიტიმურ მიზანს კონვენციის მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტის გაგებით. გასარკვევი რჩება, დაიცვა თუ არა ხელისუფლებამ ამ მიზნის მისაღწევად ქმედებების განხორციელებისას სამართლიანი წონასწორობა განმცხადებლის ინტერესებსა და მთლიანად საზოგადოების ინტერესებს შორის.

3. „აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში“

(a) ზოგადი პრინციპები

102. სასამართლო მიუთითებს, რომ იმის შეფასებისას, თუ რა არის აუცილებელი კონვენციის მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტში აღნიშნული მიზნების მისაღწევად, შიდასახელმწიფოებრივ ორგანოებს თავისუფალი დისკრეცია გააჩნიათ, რადგან მათ საერთაშორისო სასამართლოზე უკეთ შეუძლიათ ადგილობრივი საჭიროებებისა და პირობების შეფასება. მართალია, აუცილებლობის თავდაპირველი შეფასება შიდასახელმწიფოებრივი ორგანოების საქმეა, მაგრამ სასამართლოს შეუძლია გააკეთოს საბოლოო შეფასება იმისა, არის თუ არა შესაბამისი და საკმარისი სახელმწიფოს მიერ მოყვანილი დასაბუთება (სხვა ავტორიტეტულ წყაროებს შორის იხ. საქმე *Lustig-Prean and Beckett v. the United Kingdom*, №№ 31417/96 და 32377/96, 1999 წლის 27 სექტემბერი, პუნქტები 80-81).

103. ბოლო ათწლეულების მანძილზე დაბინძურება მზარდი საზოგადოებრივი შეშფოთების პრობლემად იქცა. შედეგად სახელმწიფოებმა მიიღეს სხვადასხვა ზომები საწარმოო საქმიანობის უარყოფითი გავლენის შესამცირებლად. კონვენციის პირველი ოქმის პირველი მუხლის ჭრილში ამ ზომების შეფასებისას სასამართლომ წესის სახით მიიღო, რომ სახელმწიფოებს შეფასების ფართო დისკრეცია აქვთ გარემოსდაცვით საკითხებზე. მაგალითად, 1991 წელს საქმეზე *Fredin v. Sweden* (1991 წლის 18 თებერვლის განჩინება, Series A, № 192, პუნქტი 48) სასამართლომ აღიარა, რომ „დღევანდელ საზოგადოებაში გარემოს დაცვა მზარდი მნიშვნელობის საკითხია“ და დაადგინა, რომ კერძო საკუთრების უფლების ხელყოფა (ბუნების კონსერვაციის საფუძვლით განმცხადებლისთვის ლიცენზიის გაუქმება, რომელიც მას უფლებას აძლევდა, მისი საკუთარი მიწიდან მოეპოვებინა

ქვა-ღორღი) არ იყო მიზანშეუწონელი ან არაპროპორციული კონვენციის პირველი ოქმის პირველი მუხლის გაგებით. ეს მიდგომა სასამართლომ დაადასტურა ასევე იმავე წელს საქმეზე *Pine Valley Development Ltd and Others v. Ireland* (1991 წლის 29 ნოემბრის განჩინება, Series A, № 222).

104. სხვა საქმეებში, რომლებიც სახელმწიფოს მხრიდან უმოქმედობას შეეხებოდა, სასამართლომ ასევე არჩია, თავი შეეკავებინა შიდასახელმწიფოებრივი გარემოსდაცვითი წესების გადასინჯვისგან. ამასწინდელ დიდი პალატის განჩინებაში სასამართლომ განაცხადა, რომ „მიზანშეუწონელი არ იქნებოდა სასამართლოსთვის, რომ მან შეიმუშაოს სპეციალური მიდგომა ამ კუთხით, გარემოსთან დაკავშირებული ადამიანის უფლებების სპეციალური სტატუსის მოტივით“ (ზემოხსენებული პატონის საქმე, პუნქტი 122). უფრო ადრინდელ საქმეში სასამართლომ განაცხადა, რომ „... სასამართლოს საქმე აშკარად არ არის შიდასახელმწიფოებრივი ხელისუფლების ორგანოების ჩანაცვლება გადაწყვეტილების მიღებისას იმის თაობაზე, თუ რა არის საუკეთესო პოლიტიკა მოცემულ რთულ ტექნიკურ და სოციალურ სფეროებში. ეს ის სფეროებია, რომლებშიც ხელშემკვრელი სახელმწიფოები უნდა სარგებლობდნენ გადაწყვეტილების მიღების ფართო დისკრეციით“ (ზემოხსენებული საქმე *Powell and Rayner v. the United Kingdom*, გვ. 89, პუნქტი 44).

105. სასამართლოს მიერ დასადგენი რჩება, რომ შიდასახელმწიფოებრივმა ორგანოებმა აშკარა შეფასებითი შეცდომა დაუშვეს მოცემულ სფეროში სხვადასხვა კერძო პირების კონფლიქტურ ინტერესებს შორის სამართლიანი წონასწორობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. მაგრამ გარემოსდაცვითი საკითხების კომპლექსურობის გამო სასამართლოს როლი მხოლოდ მეორადი ხასიათისაა. სასამართლომ ჯერ უნდა გამოარკვიოს, იყო თუ არა გადაწყვეტილების მიღების პროცესი სამართლიანი და ისეთი, რომელიც უზრუნველყოფს მე-8 მუხლით გარანტირებული პიროვნების ინტერესების სათანადო პატივისცემას (იხ. 1996 წლის 25 სექტემბრის განჩინება საქმეზე *Buckley v. the United Kingdom*, Reports of Judgments and Decisions 1996-IV, გვ. 1292-93, პუნქტები 76-77); მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში შეიძლება სასამართლომ გადაკვეთოს ეს ზღვარი და გადასინჯოს შიდასახელმწიფოებრივი ორგანოების არსებითი დასკვნები (იხ. საქმე *Taşkin and Others v. Turkey*, № 46117/99, პუნქტი 117, 2004 წლის 10 ნოემბერი).

(b) განმცხადებლის არგუმენტები

106. განმცხადებელმა თავდაპირველად განაცხადა, რომ რუსეთის კანონმდებლობა ითვალისწინებდა მის განსახლებას „სევერსტალის“ სანიტარული უსაფრთხოების ზონის გარეთ. მისი აზრით, 1974 წლის ბრძანებულება (იხ. პუნქტი 11) სახელმწიფოს ავალდებულებდა, მოეხდინა მისი განსახლება სანიტარული უსაფრთხოების ზონის გარეთ. სანიტარული უსაფრთხოების ზონის მაცხოვრებელთა განსახლება

სავალდებულო იყო, აგრეთვე, 1996 წლის ფედერალური პროგრამით (იხ. პუნქტი 15). კანონმდებლობა, განმარტებული უზენაესი სასამართლოს მიერ ივაშჩენკოს საქმეში, მოითხოვს განმცხადებლის დაუყოვნებლივ განსახლებას და არა მის შეყვანას ბინის მომლოდინეთა სიაში. განსახლებისათვის საჭირო ერთადერთი კრიტერიუმი ყოველთვის იყო მხოლოდ ის ფაქტი, რომ პირი ცხოვრობს სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში. მაგრამ ხელისუფლებამ არ შეასრულა მასზე დაკისრებული იურიდიული ვალდებულება, განესახლებინა განმცხადებელი და ამ ვალდებულების შესრულება არ იქნა უზრუნველყოფილი სასამართლოების მიერ.

107. თავის არგუმენტებში მოპასუხე მთავრობამ მიუთითა საქალაქო დაგეგმარების კოდექსის მე-10 მუხლის მე-5 პუნქტზე, როგორც განმცხადებლის სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში ცხოვრების გამამართლებელ არგუმენტზე (იხ. პუნქტი 55). მაგრამ, განმცხადებლის აზრით, ეს დებულება გამოიყენება მხოლოდ დროებითი საცხოვრებელი ადგილების და არა მჭიდროდ დასახლებული საცხოვრებელი ადგილებისა და სახლების მიმართ, რომელთაგან ერთ-ერთში ცხოვრობს განმცხადებელი. ამიტომ მთავრობის მიერ მითითებული საქალაქო დაგეგმარების კოდექსის მე-10 მუხლის მე-5 პუნქტი განმცხადებლის ვითარების მიმართ არ გამოიყენება.

108. განმცხადებელი ასევე ამტკიცებს, რომ ხელისუფლებამ არ მიიღო ადეკვატური ზომები კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული მისი უფლებების უზრუნველსაყოფად. პირველი, მთავრობას არ უცდია, დაესაბუთებინა მე-8 მუხლით გათვალისწინებული განმცხადებლის უფლებების ხელყოფა რაიმე საფუძვლიანი მიზეზით. მეორე, მთავრობამ არ გაატარა ეფექტიანი ღონისძიებები გარემოს დაბინძურების თავიდან ასაცილებლად ან შესამცირებლად. „სევერსტალიდან“ გავრცელებული დაბინძურების დაუშვებელი ნორმების შესახებ არსებული დამაჯერებელი მტკიცებულებების მიუხედავად, შიდასახელმწიფოებრივი ზღვრული ნორმების დარღვევით, მთავრობა უბრალოდ ამტკიცებს, რომ „გარემოს დაბინძურებასთან დაკავშირებით არ წამოჭრილა [ამ ქარხნის] საქმიანობის შეზღუდვის, შეჩერების ან შეწყვეტის საკითხი.“

(c) მთავრობის არგუმენტები

109. მთავრობა ამტკიცებს, რომ განმცხადებლის საჩივარი დაუსაბუთებელია და რომ კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევას ადგილი არ ჰქონია. მთავრობის არგუმენტები შეიძლება შემდეგნაირად შეჯამდეს:

110. სასამართლოსთვის წარდგენილ თავდაპირველ მოსაზრებებში მთავრობამ აღიარა, რომ განმცხადებლის საცხოვრებელი სახლი მდებარეობდა „სევერსტალის“ სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში, მაგრამ განაცხადა, რომ შიდასახელმწიფოებრივი სასამართლოების გადაწყვეტილებები განმცხადებლის დაუყოვნებლივ განსახლებაზე უარის თქმის შესახებ კანონიერი იყო. რუსეთის შესაბამისი კანონმდებლობა ითვალისწინებს მხოლოდ განმცხადებლის შეყვანას

ბინის მომლოდინეთა საერთო სიაში მომავალში განსახლების მიზნით, რაც ევალება მუნიციპალურ ორგანოებს. მთავრობა ასევე ამტკიცებს, რომ განმცხადებლისთვის ბინის მიცემა, სიაში მისი ადგილის გაუთვალისწინებლად, დაარღვევდა იმ სხვა ადამიანების უფლებებს, რომლებსაც აქვთ უფასო საცხოვრებელი ადგილის უფლება შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის თანახმად.

111. დასაშვებობის საკითხის შემდგომ მოსაზრებებში და ზეპირი მოსმენისას მთავრობამ განაცხადა, რომ შიდასახელმწიფოებრივი სასამართლო გადაწყვეტილებები არასწორი იყო, რადგან განმცხადებლის სახლი არ მდებარეობდა სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში. მთავრობამ ასევე აღნიშნა, რომ შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის თანახმად, „ქალბატონი ნ.მ. ფადეევას დროებითი ცხოვრება სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში დასაშვებია“, რადგან „სახელმწიფო ანუ საჯარო ინტერესები საჭიროებს ასეთ ტერიტორიებზე ეკონომიკური და სხვა საქმიანობის განხორციელებას“. კერძოდ, მთავრობა მიუთითებს საქალაქო დაგეგმარების კოდექსის მე-10 მუხლის მე-5 პუნქტს (იხ. პუნქტი 55). მთავრობა წერილობით მოსაზრებაში აღნიშნავს, რომ „რუსეთის ფედერაციის საქალაქო დაგეგმარების კოდექსის მე-10 მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად, გარემოს თვალსაზრისით არასასურველ ტერიტორიებზე ადამიანების დროებითი ცხოვრება დასაშვებია იმ შემთხვევებში, როდესაც სახელმწიფო ანუ საჯარო ინტერესები საჭიროებს ეკონომიკური ან სხვა საქმიანობის განხორციელებას ასეთ ტერიტორიებზე“.

112. მთავრობა ასევე აცხადებს, რომ განმცხადებელი საკუთარი სურვილით გადავიდა სხვა ბინაში, ჟუკოვის ქუჩა №1-ში, და არაფერი უშლის მას ხელს ძველი ბინის დატოვებაში. ასევე, განმცხადებელს ნებისმიერ დროს შეუძლია მოახდინოს ამ ბინის პრივატიზება და შემდგომში გაყიდოს იგი, რათა იყიდოს ბინა ქალაქის სხვა უბანში.

113. მთავრობა ამტკიცებს, რომ ხელისუფლების ორგანოები რეგულარულად ამოწმებდნენ ჰაერის ხარისხს ქალაქში და ახორციელებდნენ რიგ სამეცნიერო კვლევებს ჩერეპოვეცის მაცხოვრებლებზე დაბინძურების გავლენის შესაფასებლად.

114. მთავრობა აცხადებს, რომ ხელისუფლების ორგანოებმა სხვადასხვა ადმინისტრაციული სანქციები გამოიყენეს საწარმო „სევერსტალის“ მიმართ, მისი საქმიანობის შიდასახელმწიფოებრივ ნორმებთან შესაბამისობაში მოყვანის მიზნით. კერძოდ, 1995-2000 წლებში გარემოს დაცვის სახელმწიფო კომიტეტმა საწარმო „სევერსტალში“ ჩაატარა 89 შემოწმება და გამოავლინა 300-ზე მეტი დარღვევის ფაქტი. ამ ხნის განმავლობაში მეტალურგიული ქარხნის მენეჯერებს 45-ჯერ წაეყენათ ბრალი გარემოსდაცვით სფეროში ადმინისტრაციული სამართალდარღვევების გამო. 2001-2003 წლებში რუსეთის ფედერაციის ბუნებრივი რესურსების სამინისტრომ ქარხანაში ჩაატარა ოთხი კომპლექსური შემოწმება, რომელთა დროსაც გამოვლინდა გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის 44 დარღვევა. დღესდღეობით

კანონით გათვალისწინებული ორგანოების მიერ გამოვლენილი დარღვევების უმრავლესობა აღმოფხვრილია.

115. და ბოლოს, მთავრობა ამტკიცებს, რომ ბოლო წლებში რიგი ფედერალური და მუნიციპალური პროგრამების განხორციელების შედეგად ჩერეპოვეცში დაბინძურების ხარისხი შემცირებულია. მთავრობა აღნიშნავს, რომ ხელისუფლების ორგანოების მიერ ჩატარებული გარემოსდაცვითი მონიტორინგის შედეგად მთლიანად ქალაქში გაუმჯობესდა გარემოს მდგომარეობა, ხოლო დაბინძურების ხარისხი განმცხადებლის სახლის სიახლოვეს არსებითად არ განსხვავდება ქალაქში არსებული საშუალო ხარისხისგან. მთავრობამ ასევე ჩამოთვალა მეტალურგიული ქარხნის მიერ ემისიების შემცირების მიზნით განხორციელებული სხვადასხვა ტექნოლოგიური მოდიფიკაციები და აცხადებს, რომ ახლო მომავალში იგეგმება დამატებითი ახალი გაუმჯობესებები.

(d) სასამართლოს შეფასება

(i) განმცხადებლის განსახლების მოთხოვნის სავარაუდო შეუსრულებლობა

116. თავდაპირველად სასამართლო აღნიშნავს, რომ მეტალურგიული ქარხანა „სევერსტალის“ საქმიანობის ზემოქმედება გარემოზე არ შეესატყვისება შესაბამისი რუსული კანონმდებლობით დადგენილ გარემოსდაცვით და ჯანდაცვის სტანდარტებს. ასეთი მნიშვნელოვანი საწარმოს მუშაობის შესანარჩუნებლად რუსეთის კანონმდებლობა, კომპრომისული გამოსავლის სახით, ითვალისწინებს ბუფერული ზონის შექმნას საწარმოს ადგილსამყოფელის ირგვლივ, რომლის ფარგლებშიც ოფიციალურად დასაშვებია, რომ დაბინძურება აჭარბებდეს დადგენილ ნორმებს. ამიტომ ასეთი ზონის არსებობა აუცილებელი პირობაა სახიფათო საწარმოსთვის – სხვა შემთხვევაში იგი უნდა დაიხუროს ან არსებითად გადაკეთდეს.

117. სანიტარული უსაფრთხოების ზონის ძირითადი მიზანია, მოხდეს საცხოვრებელი რაიონების გამოცალკევება დაბინძურების წყაროსგან და ამგვარად მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი ქარხნის ნეგატიური გავლენა ახლოს მცხოვრებ მოსახლეობაზე. მთავრობამ აჩვენა, რომ ბოლო 20 წლის განმავლობაში „სევერსტალის“ ემისიები მნიშვნელოვნად შემცირდა და, რა თქმა უნდა, ეს ტენდენცია მისასაღებელია (იხ. პუნქტი 37 და მისი მომდევნო პუნქტები). მაგრამ მთელი განსახილველი პერიოდის განმავლობაში (1998 წლიდან) რიგი საშიში ნივთიერებებით დაბინძურების დონე მუდმივად აჭარბებდა დასაშვებ უსაფრთხო ნორმებს. ამიტომ „სევერსტალის“ საქმიანობის გაგრძელება შიდასახელმწიფოებრივ გარემოსდაცვით სტანდარტებთან წინააღმდეგობის გარეშე შესაძლებელი იყო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იარსებებდა აღნიშნული ზონა, რომელიც გამოცალკევებდა საწარმოს ქალაქის საცხოვრებელი რაიონებისგან.

118. მხარეები დავობენ ზონის რეალურ მასშტაბზე. დასაშვებობის ეტაპის შემდეგ სასამართლოსთვის წარმოდგენილ მიმოხილვაში და ზეპირ განცხადებებში მთავრობამ უარყო, რომ განმცხადებელი ზონის ფარგლებში ცხოვრობდა. თუმცა თავდაპირველ მიმოხილვაში მთავრობა პირდაპირ აცხადებდა, რომ განმცხადებლის სახლი მდებარეობდა ზონის ფარგლებში. ის ფაქტი, რომ მეტალურგიული ქარხანა „სევერსტალის“ სანიტარული უსაფრთხოების ზონა მოიცავს ქალაქის საცხოვრებელ რაიონებსაც, დადასტურებულია 1996 წლის სამთავრობო პროგრამით (იხ. პუნქტი 15). რაც შეეხება კონკრეტულად განმცხადებლის სახლს, მეტალურგიული ქარხნის სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში მისი მდებარეობის ფაქტი სადავო არ გამხდარა შიდასახელმწიფოებრივი საქმისწარმოების დროს და მრავალჯერ იქნა დადასტურებული შიდასახელმწიფოებრივ ორგანოთა გადაწყვეტილებებში. ზონის სტატუსი სადავო გახდა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც მოპასუხე მთავრობას განაცხადი გაეგზავნა. ამიტომ სასამართლო მიიჩნევს, რომ განსახილველ პერიოდში განმცხადებელი „სევერსტალის“ სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში ცხოვრობდა.

119. შემდეგ მთავრობამ განაცხადა, რომ მეტალურგიულ ინდუსტრიასთან დაკავშირებული დაბინძურების ხარისხი იგივეა ან შეიძლება უფრო მაღალიც ჩერეპოვეცის სხვა რაიონებშიც, განმცხადებლის სახლის სიახლოვეს დაფიქსირებულ ხარისხთან შედარებით (იხ. პუნქტი 39). მაგრამ ეს ამტკიცებს მხოლოდ იმას, რომ მეტალურგიული ქარხანა „სევერსტალი“ არ აკმაყოფილებს შიდასახელმწიფოებრივ გარემოსდაცვით მოთხოვნებს და აჩენს მოსაზრებას, რომ შესაძლოა საჭირო იყოს სანიტარული უსაფრთხოების უფრო ფართო ზონის არსებობა. ნებისმიერ შემთხვევაში, ეს არგუმენტი გავლენას არ ახდენს სასამართლოს დასკვნაზე, რომ განმცხადებელი ცხოვრობდა სპეციალურ ზონაში, სადაც საწარმოო დაბინძურება აჭარბებდა უსაფრთხო ნორმებს და სადაც ცხოვრება, ფაქტობრივად, აკრძალული იყო შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით.

120. მნიშვნელოვანია ფაქტი, რომ განმცხადებელი ამ ადგილას საცხოვრებლად გადავიდა 1982 წელს და იმ დროს მას გათვითცნობიერებული ჰქონდა, რომ აქ გარემოს მდგომარეობა არაკეთილსასურველი იყო. მაგრამ იმ დროს არსებული საცხოვრებელი სახლების ნაკლებობის გამო, აგრეთვე, იმის გამო, რომ საწარმოო ქალაქებში თითქმის ყველა საცხოვრებელი სახლი ეკუთვნოდა სახელმწიფოს, სავარაუდოა, რომ განმცხადებელს არ ჰქონდა არჩევანი, რომ არ დათანხმებოდა მისი ოჯახისთვის შეთავაზებულ ბინას (იხ. პუნქტი 59 და მისი მომდევნო პუნქტები). გარდა ამისა, იმ დროს გარემოსთან დაკავშირებული ინფორმაციის ნაკლებობის გამო განმცხადებელმა შეიძლება სათანადოდ ვერ შეაფასა აღნიშნულ რაიონში დაბინძურების პრობლემის სერიოზულობა. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ განმცხადებელმა ბინა კანონიერად მიიღო სახელმწიფოსგან, ხოლო სახელმწიფოს არ შეიძლებოდა არ სცოდნოდა, რომ ბინა მეტალურგიული ქარხნის სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში მდებარეობდა და ეკოლოგიური მდგომარეობა

იქ არაღამაკმაყოფილებელი იყო. ამიტომ ვერ იქნება მხარდაჭერილი განცხადება, რომ განმცხადებელმა თვითონ შექმნა გასაჩივრებული მდგომარეობა ან რამენაირად თვითონ იყო პასუხისმგებელი ამ მდგომარეობის არსებობაზე.

121. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ 1990-იან წლებში შესაძლებელი გახდა საცხოვრებელი ქონების შეუზღუდავი დაქირავება ან შესყიდვა და განმცხადებელს არაფერი უშლიდა ხელს სახიფათო ზონიდან გასვლაში. ამასთან დაკავშირებით სასამართლო აღნიშნავს, რომ განმცხადებელს ნაქირავები ჰქონდა ჟუკოვის ქუჩა №1-ში მდებარე ბინა ადგილობრივი საბჭოსგან როგორც გრძელვადიან მობინადრეს. ქირავნობის პირობები, რომლებითაც მას ნაქირავები ჰქონდა აღნიშნული ბინა, გაცილებით შედავათიანი იყო საბაზრო პირობებთან შედარებით. სხვა სახელში გადასვლა კი გამოიწვევდა სერიოზულ ხარჯებს, რომლებიც, განმცხადებლის მდგომარეობის გათვალისწინებით, ფაქტობრივად მიუწვდომელი იყო, რადგან მისი ერთადერთი შემოსავალი იყო სახელმწიფო პენსია და დამატებითი თანხები, რომლებსაც პროფესიულ დაავადებასთან დაკავშირებით იღებდა. იგივე ითქმის მის მიერ ახალი ბინის ყიდვის შესაძლებლობაზე, რაზეც მოპასუხე მთავრობამ არგუმენტის სახით მიუთითა. მართალია, თეორიულად განმცხადებელს შეეძლო თავისი პირადი მდგომარეობის შეცვლა, მაგრამ ეს პრაქტიკულად ძალიან რთული იყო. შესაბამისად, აღნიშნული გარემოება განმცხადებელს არ ართმევს შესაძლებლობას, მოითხოვოს კონვენციის დარღვევით დაზარალებულად ცნობა 34-ე მუხლის გაგებით, თუმცა ამან გარკვეულწილად შეიძლება გავლენა იქონიოს მთავრობის პოზიტიურ ვალდებულებებზე მოცემულ საქმეში.

122. სასამართლო იმეორებს, რომ რუსეთის კანონმდებლობა პირდაპირ კრძალავს ნებისმიერი საცხოვრებელი შენობის მშენებლობას სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში. მაგრამ კანონი საკმარისად მკაფიოდ არ აკონკრეტებს, რა ბედი ეწევთ იმ ადამიანებს, რომლებიც უკვე ცხოვრობენ ასეთ ზონაში. განმცხადებელი ამტკიცებს, რომ რუსეთის კანონმდებლობა მოითხოვს ასეთ ზონებში მაცხოვრებელი ადამიანების განსახლებას და ეს განსახლება უნდა მოხდეს დამაბინძურებელი საწარმოს ხარჯებით. მაგრამ ეროვნულმა სასამართლოებმა კანონმდებლობა სხვაგვარად განმარტეს. ჩერეპოვეცის საქალაქო სასამართლოს 1996 წლის და 1999 წლის გადაწყვეტილებები აღგენს, რომ დამაბინძურებელ საწარმოს არ ეკისრება განსახლების ვალდებულება; კანონმდებლობა ითვალისწინებს მხოლოდ ზონის მაცხოვრებლების შეყვანას ბინის მომლოდინეთა საერთო სიაში. იმავე სასამართლომ არ დააკმაყოფილა განმცხადებლის მოთხოვნა განსახლების ხარჯების ანაზღაურებაზე. დაუყოვნებლივ განსახლების კონკრეტული სამართლებრივი მოთხოვნის არარსებობის პირობებში სასამართლო არ თვლის კანონის ასეთ ინტერპრეტაციას აბსოლუტურად არაგონივრულად. აღნიშნულის საფუძველზე სასამართლო მზად არის, გაიზიაროს, რომ ეროვნული კანონმდებლობით გათვალისწინებული ერთადერთი გამოსავალი ამ სიტუაციიდან იყო განმცხადებლის შეყვანა ბინის მომლოდინეთა სიაში.

მაგალითად, შიდასახელმწიფოებრივი სასამართლოებისა და ორგანოების მიერ გამოყენებული და განმარტებული რუსეთის კანონმდებლობა არ ანსხვავებს იმ პირებს, ვინც უფლებამოსილია, უფასოდ მიიღოს ახალი ბინა სოცუზრუნველყოფის ფარგლებში (ომის ვეტერანები, მრავალშვილიანი ოჯახები და სხვ.), იმ პირებისგან, ვის ყოველდღიურ ცხოვრებასაც სერიოზულად ეშლება ხელი მეზობელი ქარხნიდან მომდინარე ტოქსიკური კვამლით.

123. სასამართლო ასევე აღნიშნავს, რომ 1999 წელს, როდესაც განმცხადებელი ბინის მომლოდინეთა სიაში შეიყვანეს, მისი მდგომარეობა არაფრით შეცვლილა. უფრო მეტიც, როგორც განმცხადებელი მართებულად აცხადებს, არ არის რაიმე იმედი, რომ სიაში შეყვანას შედეგად მოჰყვება მისი განსახლება ზონიდან განჭვრეტად მომავალში. ზოგიერთი ოჯახის ზონიდან განსახლება „სევერსტალის“ მიერ თავად საწარმოს კეთილ ნებაზეა დამოკიდებული და სანდო გამოსავლად ეს ვერ გამოდგება. ამიტომ შიდასახელმწიფოებრივი სასამართლოების მიერ გამოყენებული ღონისძიება განმცხადებლისთვის არაფერს ცვლის: იგი არ იძლევა რაიმე რეალურ იმედს, რომ განმცხადებელს გაიყვანენ დაბინძურების ზონიდან.

(ii) კერძო საწარმოს სავარაუდო არასათანადო რეგულირება

124. ის ღონისძიებები, რომელთა განხორციელებაც განმცხადებელმა შიდასახელმწიფოებრივ სასამართლოებს მოსთხოვა (დაუყოვნებელი განსახლება ან განსახლების ხარჯების ანაზღაურება), არ არის გასაჩივრებული სიტუაციიდან ერთადერთი გამოსავალი. სასამართლო აღნიშნავს, რომ „მე-8 მუხლის მოთხოვნების შესასრულებლად გამიზნული საშუალებების არჩევა ... უშუალოდ პირებს შორის ურთიერთობებში არის უმთავრესად ხელშემკვრელი სახელმწიფოს დისკრეციით გადასაწყვეტი საკითხი. ამასთან დაკავშირებით არსებობს „პირადი ცხოვრების პატივისცემის“ უზრუნველყოფის სხვადასხვა გზა და სახელმწიფოს ვალდებულება დამოკიდებული იქნება განსახილველი პირადი ცხოვრების კონკრეტულ ასპექტებზე“ (1985 წლის 26 მარტის განჩინება საქმეზე *X. and Y. v. the Netherlands*, ECHR Series A, № 91, პუნქტი 24). განსახილველ საქმეში სახელმწიფოს მთელი რიგი სხვა საშუალებები ჰქონდა მის განკარგულებაში, რომ თავიდან აეცილებინა ან მინიმუმამდე დაეყვანა დაბინძურება, სასამართლო კი შეამოწმებს, ზოგადი ხასიათის ღონისძიებების გატარებისას შეასრულა თუ არა სახელმწიფომ მასზე კონვენციით დაკისრებული პოზიტიური ვალდებულებები.

125. ამასთან დაკავშირებით სასამართლო აღნიშნავს, რომ, როგორც მთავრობის მოხსენებაშია აღნიშნული, მეტალურგიული ქარხნის მიერ გამოწვეული გარემოს დაბინძურება მნიშვნელოვნად შემცირდა ბოლო ოცი წლის განმავლობაში. 1970-იანი წლების შემდეგ ქალაქში ჰაერის ხარისხი გაუმჯობესდა. მაგალითად, როდესაც განმცხადებლის ოჯახი აღნიშნულ ბინაში გადავიდა საცხოვრებლად 1982 წელს, ჩერეპოვეცში მთლიანი ატმოსფერული დაბინძურება ორჯერ აღემატებოდა 2003 წლის

მაჩვენებლებს. 1980 წლიდან მოყოლებული მეტალურგიული ქარხანა „სევერსტალიდან“ მომდინარე ტოქსიკური ემისიების რაოდენობა ქალაქის ჰაერში 787,7-დან 333,2 ათას ტონამდე შემცირდა. 1996 წლის ფედერალური პროგრამის მიღების შემდეგ (პუნქტი 15), „სევერსტალის“ მიერ გამოყოფილი ჰაერის დამაბინძურებელი ნივთიერებების მთლიანი წლიური ემისია 5,7 პროცენტით შემცირდა. მთავრობის მიერ წარდგენილი ანგარიშის თანახმად, 2003 წლისთვის მნიშვნელოვნად შემცირდა ქალაქის ჰაერში რიგი ტოქსიკური ელემენტების საშუალო კონცენტრაცია (იხ. პუნქტი 37 და მისი მომდევნო პუნქტები); ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში შემცირდა, აგრეთვე, „სევერსტალის“ გარშემო ჰაერის შემოწმების „არადამაკმაყოფილებელი შედეგების“ რაოდენობა.

126. ამავე დროს, სასამართლო აღნიშნავს, რომ 1990 წლის და 1996 წლის ფედერალური პროგრამების განხორციელებამ დასახულ მიზანს ვერ მიაღწია: 2003 წელს ქარხნის მახლობლად ჰაერში ტოქსიკური ნივთიერებების კონცენტრაცია მაინც აჭარბებდა უსაფრთხო ნორმებს. მართალია, 1990 წლის პროგრამის მიხედვით მეტალურგიული ქარხანა ვალდებული იყო, შეემცირებინა ტოქსიკური ემისიები უსაფრთხო ნორმებამდე 1998 წლისთვის, 2004 წელს მთავარმა სანიტარულმა ინსპექტორმა აღიარა, რომ ეს ასე არ მოხდა და განისაზღვრა ქარხნის ემისიების სახიფათო ნორმებზე დაბლა ჩამოწევის ახალი ვადა – 2015 წელი.

127. სადავო არ არის, რომ ბოლო ათი – ოცი წლის განმავლობაში მნიშვნელოვანი წარმატება იქნა მიღწეული ემისიების შემცირების თვალსაზრისით. მაგრამ თუ მხედველობაში მხოლოდ ის პერიოდი იქნება მიღებული, რომელზეც სასამართლოს *ratione temporis* კომპეტენცია ვრცელდება, მაშინ შეიძლება ითქვას, რომ გარემოსდაცვითი მდგომარეობის მთლიანობაში გაუმჯობესება ძალზე ნელა მიმდინარეობს. ამასთანავე, როგორც მთავრობის ანგარიშშია ნაჩვენები, ზოგიერთი ტოქსიკური ნივთიერების დინამიკა უწყვეტი არ არის და ზოგ წლებში დაბინძურების დონე გაიზარდა კიდევ, არათუ შემცირდა (იხ. დანართი).

128. მეტალურგიულ ქარხანა „სევერსტალთან“ დაკავშირებული გარემოსდაცვითი პრობლემის სირთულისა და მასშტაბის გათვალისწინებით შეიძლება ითქვას, რომ ეს პრობლემა მოკლე პერიოდში ვერ იქნება გადაჭრილი. მართლაც, სასამართლოს ფუნქციაში არ შედის იმის განსაზღვრა, კონკრეტულად რა უნდა ყოფილიყო გაკეთებული მოცემულ ვითარებაში დაბინძურების უფრო ეფექტიანად შესამცირებლად. თუმცა სასამართლოს განსჯადობაში ნამდვილად შედის იმის შეფასება, მიუდგა თუ არა მთავრობა პრობლემას სათანადო გულმოდგინებით და ანგარიშს უწევდა თუ არა კონფლიქტურ ინტერესებს. ამასთან დაკავშირებით სასამართლო იმეორებს, რომ სახელმწიფოს ეკისრება მტკიცების ტვირთი, დეტალური და ზუსტი მონაცემების საფუძველზე გაამართლოს ის ვითარება, როდესაც გარკვეულ ადამიანებს მძიმე ბედის გაძღება უწევთ დანარჩენი საზოგადოების საკეთილდღეოდ. განიხილავს რა

წინამდებარე საქმეს ამ კუთხით, სასამართლო შემდეგ საკითხებს აღნიშნავს:

129. მთავრობამ მოიხსენია რამდენიმე კვლევა, რომლებიც ჩატარდა ჩერეპოვეცის მეტალურგიული ქარხნის ირგვლივ არსებული გარემოს მდგომარეობის შეფასების მიზნით. თუმცა მთავრობას ეს დოკუმენტები არ წარმოუდგენია და არ განუმარტავს, თუ რა გავლენა მოახდინა ამ კვლევებმა ქარხნის მიმართ მიდგომაზე, კერძოდ, ქარხნის საქმიანობის ნებართვის პირობებზე. სასამართლო ასევე აღნიშნავს, რომ მთავრობას არ წარმოუდგენია ქარხნის საქმიანობის ნებართვის ასლი და არ დაუზუსტებია, როგორ და რამდენად იქნა გათვალისწინებული მეტალურგიული ქარხნის ირგვლივ მცხოვრები მოსახლეობის ინტერესები ნებართვის პირობების განსაზღვრისას.

130. მთავრობამ აღნიშნა, რომ განსახილველი პერიოდის განმავლობაში საწარმო „სევერსტალი“ მრავალჯერ იქნა შემოწმებული და მის მიმართ მრავალჯერ იქნა გამოყენებული ადმინისტრაციული ჯარიმები გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის დარღვევის გამო. მაგრამ მთავრობას არ დაუზუსტებია, რა სანქციები იქნა გამოყენებული და რა დარღვევები იქნა აღმოჩენილი. შესაბამისად, შეუძლებელია იმის შეფასება, თუ რამდენად აიძულებდა ეს სანქციები „სევერსტალს“, გაეტარებინა გარემოს დაცვისთვის აუცილებელი ღონისძიებები.

131. სასამართლოს მიაჩნია, რომ შეუძლებელია ყოვლისმომცველად შეფასდეს მთავრობის პოლიტიკა „სევერსტალის“ მიმართ, რადგან მთავრობას არ უჩვენებია გარკვევით, რას გულისხმობს ეს პოლიტიკა. ამ გარემოებებში სასამართლო იძულებულია, საწინააღმდეგო დასკვნა გააკეთოს. მის წინაშე წარმოდგენილი მასალების საფუძველზე სასამართლო ვერ დაასკვნის, რომ მეტალურგიული ქარხნის საწარმოო საქმიანობის რეგულირებისას ხელისუფლებამ ჯეროვნად გაითვალისწინა ქარხნის სიახლოვეს მცხოვრები მოსახლეობის ინტერესები.

132. შეჯამების სახით სასამართლო ასკვნის: სახელმწიფომ გასცა ნებართვა, დამაბინძურებელ საწარმოს საქმიანობა ეწარმოებინა მჭიდროდ დასახლებულ შუა ქალაქში. რადგან ამ საწარმოდან მომდინარე ტოქსიკური ემისიები აჭარბებდა შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით დადგენილ უსაფრთხოების ნორმებს და შეექმნა ზიანი მიეყენებინა ახლოს მცხოვრები ადამიანების ჯანმრთელობისათვის, სახელმწიფომ შექმნა გარკვეული ტერიტორია ქარხნის ირგვლივ, რომელზეც არ უნდა იყოს საცხოვრებელი სახლები. ამის მიუხედავად, კანონმდებლობის ეს მოთხოვნა პრაქტიკაში არ შესრულებულა.

133. ძალიან შორს წასული განცხადება იქნებოდა იმის თქმა, რომ სახელმწიფოს ან დამაბინძურებელ საწარმოს ეკისრებოდა განმცხადებლის უზრუნველყოფა უფასო საცხოვრებელი სახლები. შემთხვევაში, არც სასამართლოს ფუნქციაა, სახელმწიფოებს უკარნახოს კონკრეტული ღონისძიებები, რომლებიც სახელმწიფოებმა

უნდა გაატარონ კონვენციის მე-8 მუხლით მათზე დაკისრებული პოზიტიური ვალდებულებების შესასრულებლად. მაგრამ ამ საქმეში, მიუხედავად იმისა, რომ ქარხნის ირგვლივ არსებული მდგომარეობა ზონაში მცხოვრები ადამიანების მიმართ საგანგებო მოპყრობას საჭიროებდა, სახელმწიფოს განმცხადებლისთვის არ შეუთავაზებია რაიმე ქმედითი გამოსავალი სახიფათო ზონიდან მის გაყვანაში დახმარების მიზნით. აგრეთვე, მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული დამაბინძურებელი ქარხანა შიდასახელმწიფოებრივი გარემოსდაცვითი სტანდარტების დარღვევით ფუნქციონირებდა, არ არსებობს ინფორმაცია, რომ სახელმწიფომ შეიმუშავა ან გამოიყენა ქმედითი ღონისძიებები, რომლებიც ანგარიშს გაუწევდა დაბინძურებით დაზარალებული ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესებს და რომლებითაც დაბინძურების ღონე რეალურად შემცირდებოდა დასაშვებ ნორმებამდე.

134. სასამართლო ასკვნის, რომ მოპასუხე სახელმწიფოს განკარგულებაში არსებული ფართო დისკრეციის მიუხედავად, სახელმწიფომ ვერ დაიცვა სამართლიანი წონასწორობა საზოგადოების ინტერესებსა და განმცხადებლის მიერ მისი საცხოვრებლის და პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების განხორციელებას შორის. აქედან გამომდინარე, დარღვეულია მე-8 მუხლი.

II. კონვენციის 41-ე მუხლის გამოყენება

135. კონვენციის 41-ე მუხლის თანახმად:

„თუ სასამართლო დაადგენს, რომ დაირღვა კონვენცია და მისი ოქმები, ხოლო შესაბამისი მაღალი ხელშეშეკრული მხარის შიდასახელმწიფოებრივი სამართალი დარღვევის მხოლოდ ნაწილობრივი გამოსწორების შესაძლებლობას იძლევა, საჭიროების შემთხვევაში, სასამართლო დაზარალებულ მხარეს სამართლიან დაკმაყოფილებას მიაკუთვნებს.“

A. არამატერიალური ზიანი

136. განმცხადებელმა არამატერიალური ზიანის ანაზღაურების სახით მოითხოვა 10 000 ევროს გადახდა. განმცხადებლის აზრით, ეს ოდენობა გამართლებულია სანიტარული უსაფრთხოების ზონაში გარემოს გადაჭარბებული დაბინძურებით, რომელმაც უარყოფითი გავლენა იქონია მის ჯანმრთელობასა და მის მიერ საცხოვრებლით და პირადი ცხოვრების უფლებით სარგებლობაზე. ამ პირობებმა ასევე გამოიწვია მორალური ტანჯვა და იმედგაცრუება იმის გამო, რომ თვითონ და მისი ოჯახი იძულებულნი იყვნენ, ეცხოვრათ აღნიშნულ ზონაში 20 წლის მანძილზე.

137. მთავრობის აზრით, ეს მოთხოვნა გადაჭარბებულია და კონვენციის დარღვევის დადგენის ფაქტი უკვე საკმარისი იქნება სამართლიანი

დაკმაყოფილებისთვის. ალტერნატიულად, მთავრობამ განაცხადა, რომ „არამატერიალური ზიანის ანაზღაურების სახით მართებული იქნება მხოლოდ სიმბოლური თანხის დაკისრება.“

138. სასამართლო მზად არის, გაიზიაროს, რომ დიდი ხნის განმავლობაში განმცხადებლის დაქვემდებარებამ საწარმოო დაბინძურებისადმი მას დიდი დისკომფორტი შეუქმნა, გამოიწვია მორალური და გარკვეულწილად თვით ფიზიკური ტანჯვაც კი – ეს აშკარაა იმ საფუძვლების გათვალისწინებით, რომლებითაც სასამართლომ მე-8 მუხლის დარღვევა დაადგინა. ამავე დროს, სასამართლო აღნიშნავს, რომ კონვენცია რუსეთისთვის ძალაში შევიდა 1998 წლის 5 მაისს; ამიტომ სასამართლოს არ გააჩნია *ratione temporis* კომპეტენცია, რომ ანაზღაურება მიაკუთვნოს ამ პერიოდამდე მიყენებული ზიანისთვის. სხვადასხვა შესაბამისი ფაქტორის, როგორიცაა ასაკი, განმცხადებლის ჯანმრთელობის მდგომარეობა და გასაჩივრებული მდგომარეობის ხანგრძლივობა, ერთობლივად გათვალისწინებით, 41-ე მუხლში განსაზღვრული სამართლიანობის პრინციპის საფუძველზე, სასამართლო განმცხადებელს მიაკუთვნებს 6 000 ევროს, რასაც დაემატება ნებისმიერი გადასახადი, რომელიც შეიძლება დაერიცხოს ამ თანხას.

2. მატერიალური ზიანი

139. მატერიალური ზიანის სახით განმცხადებელმა მოითხოვა, რომ მთავრობამ მას შესთავაზოს მისი ამჟამინდელი ბინის მსგავსი ახალი საცხოვრებელი ჩერეპოვეცის სანიტარული ზონის ფარგლებს გარეთ. განმცხადებელმა განაცხადა, რომ მსგავს საქმეებზე დამკვიდრებული პრინციპებისა და იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ სახელმწიფომ არ შეასრულა შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის მოთხოვნა მის განსახლებასთან დაკავშირებით, სახელმწიფოს უნდა დაეკისროს განმცხადებლისთვის საცხოვრებლის უზრუნველყოფა სანიტარული უსაფრთხოების ზონის გარეთ. ალტერნატიულად, განმცხადებელმა მოითხოვა 30 000 ევროს ანაზღაურება, რაც არის განმცხადებლის ბინის მსგავსი ბინის საფასური ჩერეპოვეცის სანიტარული ზონის ფარგლებს გარეთ.

140. მთავრობა ამტკიცებდა, რომ განმცხადებლის მოთხოვნა არ უნდა დაკმაყოფილებულიყო.

141. ამ მოთხოვნასთან დაკავშირებით სასამართლო აღნიშნავს, პირველ რიგში, რომ განმცხადებლის მიერ გასაჩივრებული დარღვევა განგრძობადი ხასიათისაა. განსახილველი დროის განმავლობაში განმცხადებელი თავის ბინაში ცხოვრობს როგორც დამქირავებული და არასოდეს ჩამორთმევია ეს უფლება. მართალია, ამ პერიოდის განმავლობაში მის პირად ცხოვრებაზე უარყოფითი გავლენა მოახდინა საწარმოო ემისიებმა, არაფერი მიუთითებს, რომ მან რაიმე დანახარჯები გაიღო ამ თვალსაზრისით. ამ განჩინების გამოტანამდე პერიოდთან დაკავშირებით განმცხადებელმა ვერ დაასაბუთა მისთვის რაიმე მატერიალური ზიანის მიყენება.

142. რაც შეეხება მთავრობის მიერ მომავალში გასატარებელ ღონისძიებებს იმისათვის, რომ მან შეასრულოს სასამართლოს მიერ კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევის დადასტურების შესახებ განჩინების მოთხოვნები, განმცხადებლის განსახლება ეკოლოგიურად უსაფრთხო რაიონში მხოლოდ ერთ-ერთი გამოსავალია სხვა მრავალ შესაძლო გამოსავალს შორის. ნებისმიერ შემთხვევაში, კონვენციის 41-ე მუხლის თანახმად, მოცემულ საქმეში მე-8 მუხლის დარღვევის ფაქტის დადგენით სასამართლომ დაადასტურა სახელმწიფოს ვალდებულება, მიიღოს სათანადო ზომები განმცხადებლის ინდივიდუალური მდგომარეობის გამოსასწორებლად.

B. ხარჯები და დანახარჯები

143. და ბოლოს, ხარჯებისა და დანახარჯების სახით განმცხადებელმა მოითხოვა:

(i) 2 000 ევრო, ბ-ნი იური ვანჟას წარმომადგენლობისთვის შიდასახელმწიფოებრივი ორგანოების წინაშე და სასამართლოს წინაშე წარმოების თავდაპირველ ეტაპზე, 40 საათის განმავლობაში, საათში 50 ევროს ოდენობით;

(ii) 3 000 ევრო, ბ-ნი კირილ კოროტეევის წარმომადგენლობისთვის სასამართლოს წინაშე წარმოების თავდაპირველ ეტაპზე, 60 საათის განმავლობაში, საათში 50 ევროს ოდენობით;

(iii) 2 940 გირვანქა სტერლინგი ხარჯებისა და დანახარჯებისთვის, რომლებიც განმცხადებლის წარმომადგენლებმა (ბ-ნმა ფილიპ ლიჩმა და ბ-ნმა ბილ ბოურინგმა) გაიღეს ლონდონში;

(iv) 600 გირვანქა სტერლინგი ქ-ნი მირიამ კარიონ ბენიტესის კონსულტაციისთვის.

144. ამ საკითხთან დაკავშირებულ დამატებით მოსაზრებებში განმცხადებელმა მოითხოვა შემდეგი თანხების გადახდა 2004 წლის 1 ივლისის სხდომაზე მისი წარმომადგენლების მონაწილეობისთვის:

(i) 1 200 გირვანქა სტერლინგი (800 გირვანქა სტერლინგი – ბ-ნი ფილიპ ლიჩის ანაზღაურება, საათში 100 გირვანქა სტერლინგის ოდენობით, პლიუს 400 გირვანქა სტერლინგი მგზავრობის დროის ანაზღაურება, საათში 50 გირვანქა სტერლინგის ოდენობით);

(ii) 1 400 გირვანქა სტერლინგი (1 000 გირვანქა სტერლინგი – ბ-ნი ბილ ბოურინგის ანაზღაურება, 100 გირვანქა სტერლინგი საათში, პლიუს 400 გირვანქა სტერლინგი მგზავრობის დროის ანაზღაურება, 25 გირვანქა სტერლინგი საათში);

(iii) 1 000 ევრო (500 ევრო – ბ-ნი კირილ კოროტევევის ანაზღაურება, საათში 50 ევროს ოდენობით, პლიუს 500 ევრო მგზავრობის დროის ანაზღაურება, საათში 25 ევროს ოდენობით);

(iv) 700 ევრო (200 ევრო – ქ-ნი დინა ვედერნიკოვას ანაზღაურება, საათში 50 ევროს ოდენობით, პლიუს 500 ევრო მგზავრობის დროის ანაზღაურება, საათში 25 ევროს ოდენობით).

145. პასუხად მთავრობა ამტკიცებდა, რომ განმცხადებლის მოთხოვნები აღნიშნულ ნაწილში დაუსაბუთებელია. მთავრობის თქმით, „ხარჯების რეალურად გაწევის დასადასტურებლად განმცხადებელს არ წარმოუდგენია რაიმე ხელშეკრულებები [დადებული მის წარმომადგენლებთან] ან ქვითრები.“ მთავრობა ასევე ეჭვქვეშ აყენებს ადვოკატთა ქვითრების ზოგიერთ დეტალს, კერძოდ, დროს, რომელიც ბ-ნმა კოროტევემა სავარაუდოდ დახარჯა განმცხადებლის სატელეფონო გამოკითხვისას, და ქ-ნი ვედერნიკოვას ევროპის სასამართლოს წინაშე გამოცხადების აუცილებლობას.

146. სასამართლომ პირველ რიგში უნდა დაადგინოს, რეალურად იქნა თუ არა გაწეული განმცხადებლის მიერ აღნიშნული ხარჯები და დანახარჯები და, მეორე, საჭირო იყო თუ არა ამ ხარჯების და დანახარჯების გაწევა (იხ. 1995 წლის 27 სექტემბრის განჩინება საქმეზე *McCann and Others v. the United Kingdom*, Series A, № 324, პუნქტი 220).

147. რაც შეეხება პირველ საკითხს, სასამართლო აღნიშნავს, რომ განმცხადებელს არ წარმოუდგენია მასა და მის ადვოკატებს შორის დადებული რაიმე წერილობითი ხელშეკრულება. თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ ასეთი ხელშეკრულება არ არსებობს. რუსული კანონმდებლობის თანახმად, ხელშეკრულება საკონსულტაციო მომსახურების გაწევის შესახებ შეიძლება დაიდოს ზეპირი ფორმითაც (რუსეთის ფედერაციის სამოქალაქო კოდექსის 153-ე მუხლი 779-ე მუხლთან ერთობლიობაში) და არაფერი აჩვენებს, რომ ეს ასე არ იყო განმცხადებლისა და მისი წარმომადგენლების შემთხვევაში. ნებისმიერ შემთხვევაში, მთავრობას არ წარმოუდგენია სხვა რამ, რაც საწინააღმდეგოს დაადასტურებდა. ამიტომ ადვოკატთა ჰონორარები ანაზღაურებადია შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით და, კონვენციის თვალსაზრისით, რეალურია. ამ დასკვნაზე გავლენას არ ახდენს ის ფაქტი, რომ განმცხადებელს არ ეკისრებოდა ამ თანხების წინასწარ გადახდის მოვალეობა.

148. შემდეგ უნდა დადგინდეს, იყო თუ არა აუცილებელი განმცხადებლის ადვოკატთა ხარჯები. რაც შეეხება ბ-ნი იური ვანუას მიერ მოთხოვნილ ხარჯებს, ეს ხარჯები უნდა შემცირდეს, რადგან განმცხადებლის ზოგიერთი მოთხოვნა დაუშვებლად იქნა მიჩნეული. გონივრულობის პრინციპის საფუძველზე სასამართლო განმცხადებელს მიაკუთვნებს 1 500 ევროს ხარჯებისათვის.

149. რაც შეეხება ხარჯებსა და დანახარჯებს, რომლებიც განმცხადებელმა გაიღო მისი განაცხადის დაშვებულად მიჩნევის

შემდეგ, რაზეც ლაპარაკია 143-ე პუნქტის (i) – (iv) ქვეპუნქტებში, სასამართლო აღნიშნავს, რომ საქმის მოსამზადებლად ორივე მხარეს მოუწია საკმაო ოდენობით იურიდიული და ტექნიკური შრომა. შესაბამისად, სასამართლო ამ დანახარჯებს აუცილებლად მიიჩნევს და მთლიანად მიაკუთვნებს განმცხადებელს მოთხოვნილ თანხას, კერძოდ, 3 000 ევროს ბ-ნი კოროტევეის ანაზღაურების და დანახარჯების სახით და 3 540 გირვანქა სტერლინგს განმცხადებლის ბრიტანელი ადვოკატებისა და მრჩეველების ანაზღაურებისა და დანახარჯების სახით.

150. და ბოლოს, რაც შეეხება 2004 წლის 1 ივლისის სხდომასთან დაკავშირებულ ხარჯებს, სასამართლო აღნიშნავს, რომ განმცხადებლის ოთხივე წარმომადგენლის დასწრება აბსოლუტურ აუცილებლობას წარმოადგენდა. გონივრულობის პრინციპის საფუძველზე, სასამართლო მიაკუთვნებს განმცხადებელს 2 000 ევროს და 2 000 გირვანქა სტერლინგს შესაბამისად რუსი და ბრიტანელი ადვოკატების ანაზღაურების და დანახარჯების სახით.

151. აღნიშნულ თანხებს უნდა დაემატოს ის თანხა, რომელიც საჭირო იქნება მათზე დარიცხული გადასახადების ასანაზღაურებლად.

C. პროცენტის დაკისრება გადახდის ვალდებულების გადაცილებისთვის

152. სასამართლოს მიზანშეწონილად მიაჩნია, რომ პროცენტი გადახდის ვალდებულების გადაცილებისთვის ეფუძნებოდეს ევროპის ცენტრალური ბანკის ზღვრულ სასესხო პროცენტს, რომელსაც უნდა დაემატოს სამი პროცენტი.

აღნიშნულის საფუძველზე სასამართლო ერთსულოვნად:

1. ადგენს, რომ დარღვეულია კონვენციის მე-8 მუხლი;

2. ადგენს, რომ:

(a) მოპასუხე სახელმწიფომ, კონვენციის 44-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად ამ განჩინების ძალაში შესვლიდან სამი თვის ვადაში, განმცხადებელს არამატერიალური ზიანის სახით უნდა გადაუხადოს 6 000 (ექვსი ათასი) ევრო, რომლის კონვერტაციაც უნდა მოხდეს რუსულ რუბლებში, ანგარიშსწორების დღეს არსებული კურსით, პლიუს ნებისმიერი გადასახადი, რაც შეიძლება დაერიცხოს ამ თანხას;

(b) მოპასუხე სახელმწიფომ, კონვენციის 44-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად ამ განჩინების ძალაში შესვლიდან სამი თვის ვადაში, განმცხადებელს უნდა გადაუხადოს შემდეგი თანხები:

(i) 6 500 (ექვსი ათას ხუთასი) ევრო მისი რუსი ადვოკატების მიერ გაწეული ხარჯებისა და დანახარჯებისთვის, რომლის კონვერტაციაც

უნდა მოხდეს რუსულ რუბლებში, ანგარიშსწორების დღეს არსებული კურსით, გამოკლებული 1 732 (ათას შვიდას ოცდათორმეტი) ევრო, რომელიც უკვე გადახდილი იქნა ბატონი კოროტკევისთვის იურიდიული დახმარებისთვის;

(ii) 5 540 (ხუთი ათას ხუთას ორმოცი) გირვანქა სტერლინგი იმ ხარჯებისა და დანახარჯებისთვის, რომლებიც გაწიეს მისმა ბრიტანელმა ადვოკატებმა და მრჩეველებმა;

(iii) პლიუს ნებისმიერი გადასახადი, რაც შეიძლება დაერიცხოს ზემოაღნიშნულ თანხებს;

(c) ზემოაღნიშნული სამი თვის გასვლის შემდეგ ანგარიშსწორების თარიღამდე გადასახდელ თანხას დაერიცხოს მარტივი პროცენტი, რომელიც უდრის ევროპის ცენტრალური ბანკის ზღვრულ სასესხო პროცენტს გადახდის ვალდებულების გადაცილების პერიოდში პლიუს სამი პროცენტი;

3. უარს ამბობს სამართლიან დაკმაყოფილებასთან დაკავშირებით განმცხადებლის სხვა მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე.

შესრულებულია ინგლისურ ენაზე, შეტყობინებულია წერილობით 2005 წლის 9 ივნისს, სასამართლოს რეგლამენტის 77-ე მუხლის მე-2-მე-3 პუნქტების შესაბამისად.

სორენ ნილსენი
მდივანი

კრისტოს როზაკისი
თავმჯდომარე

კონვენციის 45-ე მუხლის მე-2 პუნქტისა და სასამართლოს რეგლამენტის 74-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად, წინამდებარე განჩინებას თან ერთვის ბატონი ა. კოვლერის თანმხვედრი მოსაზრება.

კ.ლ.რ.
ს.ნ.

მოსამართლე კოვლერის თანმხვედრი მოსაზრება

მე ვეთანხმები პალატის ერთსულოვან მოსაზრებას, რომ წინამდებარე საქმეში რუსეთის ხელისუფლებამ არ შეასრულა მისი პოზიტიური ვალდებულება კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული განმცხადებლის უფლებების დაცვასთან დაკავშირებით. ამავე დროს, მინდა განვმარტო ჩემი მიდგომა მოცემულ საქმეში დაცული სპეციფიკური ინტერესის მიმართ.

განჩინებაში მითითებულ საქმეზე – *López Ostra v. Spain* – სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფომ ვერ დაიცვა სამართლიანი წონასწორობა ქალაქის ეკონომიკურ კეთილდღეობასა და განმცხადებლის პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას შორის. პატივის საქმეზე, რომელიც ასევე მითითებულია განჩინებაში, სასამართლომ იგივე ლოგიკა განავითარა (თუმცა, საბოლოოდ, დიდმა პალატამ არ მიიჩნია მე-8 მუხლი დარღვეულად). ცოტა ხნის წინანდელ საქმეშიც, რომელიც ხმაურს შეეხებოდა (*Moreno Gómez v. Spain*, № 4143/02, 2004 წლის 8 ნოემბერი), პრობლემა განმცხადებლის პირად ცხოვრებასა და საცხოვრებელზე გავლენაში მდგომარეობდა.

მეორე მხრივ, საქმეში *Guerra and Others v. Italy* (1998 წლის 19 თებერვლის განჩინება, № 14967/89, Reports 1998-I), რომელიც ეხებოდა საწარმოო საფრთხეების თაობაზე ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას, სასამართლომ დაადგინა მხოლოდ განმცხადებლების პირადი და ოჯახური ცხოვრების უფლების დარღვევა, „საცხოვრებლის“ ხსენების გარეშე. მე უფრო მეტად ამ უკანასკნელ მიდგომას ვემხრობი და მიმაჩნია, რომ „გარემოს უფლებები“ (რამდენადაც ისინი მე-8 მუხლითაა დაცული) უფრო მეტად „პირადი ცხოვრების“ სფეროს შეეხება და არა „საცხოვრებელს“. ჩემი აზრით, „საცხოვრებლის“ ცნება ამ დებულების ტექსტში შევიდა მკაფიო განზრახვით – განსაზღვრულიყო დაცვის კონკრეტული სფერო, რომელიც განსხვავდება „პირადი და ოჯახური ცხოვრებისგან“. ამ განმარტების მხარდასაჭერად მე მოვიშველიებ ციტატას მოსამართლე გრივის განსხვავებული მოსაზრებიდან პატივის საქმეზე, რომელშიც მან განაცხადა, რომ „გარემოს უფლებები განსხვავდება იმ ძირითადი უფლებისგან, რომ ადამიანს სახლში არავინ შემოეჭრას სათანადო ნებართვის გარეშე“. ამიტომ, არავითარი ეჭვი არ შემაქვს რა სასამართლოს გადაწყვეტილებაში, რომ დაირღვა მე-8 მუხლი, მე მირჩევნია, ეს დარღვევა გამოხატული იქნეს, როგორც განმცხადებლის პირადი ცხოვრების დაუსაბუთებელი ხელყოფა.

შესაბამისად, სახელმწიფოს უმოქმედობა მოცემულ საქმეში გამოიხატება არა მხოლოდ იმით, რომ ხელისუფლების ორგანოებმა არ განასახლეს განმცხადებელი უსაფრთხო ადგილას. სახელმწიფოს ფართო დისკრეცია აქვს იმ ღონისძიებების არჩევისას, რომლებიც საჭიროა მე-8 მუხლით გათვალისწინებულ უფლებებსა და მთლიანად საზოგადოების ინტერესებს შორის სამართლიანი წონასწორობის უზრუნველსაყოფად. ამიტომ ამ საქმეში ქარხნის სიახლოვეს მცხოვრები ადამიანების განსახლება მხოლოდ ერთ-ერთი შესაძლებლობაა სხვა მრავალ შესაძლო ღონისძიებას შორის და, ჩემი აზრით, არც ყველაზე საუკეთესო: ხელისუფლებას რომ უფრო მეტი სიმკაცრე და თანმიმდევრულობა გამოეჩინა შიდასახელმწიფოებრივი გარემოსდაცვითი წესების გამოყენებისას, პრობლემაც მოსახლეობის განსახლების საჭიროების გარეშე გადაწყდებოდა და ზოგადად გარემოს მდგომარეობაც გაუმჯობესდებოდა.

დანართი – ამონარიდები მთავრობის მიერ წარმოდგენილი ანგარიშიდან ჩერეპოვეცში არსებული გარემოს მდგომარეობის შესახებ⁴

A. ჰაერის დაბინძურების დინამიკა 1999 – 2003 წლებში (ზღკ-ს მიხედვით)

ტოქსიკური ელემენტი	საშუალო დღიური ზღკ, მგ/მ³	1999	2000	2001	2002	2003
აზოტის ზეჟანგი	0,04	0,027	0,022	0,018	0,016	0,025
აზოტის ჟანგი	0,06	0,021	0,015	0,011	0,01	0,024
ამიაკი	0,04	0,0125	0,011	0,011	0,005	0,016
მარგანეცი	0,001	0,0006	0,002	0,0007	0,0004	0,0008
ნახშირჟანგი	3,0	1,884	1,3	1,5	1,28	1,76
მტვერი	0,15	0,264	0,25	0,24	0,2	0,17
გოგირდწყალბადი	0,008	0,0002	0,0007	0,0004	0,0006	0,0006
გოგირდნახშირბადი	0,005	0,0187	0,015	0,011	0,004	0,0056
ფენოლი	0,003	0,002	0,0014	0,0012	0,0009	0,0014
ფორმალდეჰიდი	0,003	0,0136	0,02	0,013	0,0099	0,019
გოგირდის აირი	0,05	0,0049	0,0056	0,0021	0,0024	0,0037

B. ტოქსიკური ელემენტების საშუალო და მაქსიმალური კონცენტრაციები ბოლო 20-30 წლის განმავლობაში

დაკვირვების ქვეშ მყოფი ნივთიერება	1974		1983		1989		1996		2003	
	საშ.	მაქს.	საშ.	მაქს.	საშ.	მაქს.	საშ.	მაქს.	საშ.	მაქს.
მტვერი	-	-	0,3	4,0	0,3	2,1	0,1	1,2	0,2	0,8
გოგირდის ანჰიდრიდი	0,08	0,86	0,04	0,79	0,03	1,170	0,004	0,160	0,004	0,114
ნახშირჟანგი	7	20	1	7	1	16	1	7	1	18
აზოტის ზეჟანგი	0,07	0,65	0,04	0,31	0,04	0,23	0,02	0,16	0,03	0,45
აზოტის ჟანგი	-	-	0,07	0,058	0,05	0,43	0,02	0,30	0,03	1,02
გოგირდწყალბადი	-	-	0,006	0,058	0,002	0,029	0,002	0,023	0,001	0,013
გოგირდნახშირბადი	-	-	-	-	-	-	0,011	0,076	0,006	0,046
ფენოლი	-	-	-	-	0,003	0,018	0,003	0,04	0,001	0,021
ამიაკი	-	-	0,27	5,82	0,08	1,37	0,02	0,23	0,02	0,21
ფორმალდეჰიდი	-	-	-	-	-	-	0,014	0,129	0,019	0,073

1. ზღკ არის სხვადასხვა დამაბინძურებელ ნივთიერებათა უსაფრთხო ნორმები, რომლებიც განსაზღვრულია რუსეთის კანონმდებლობით («*предельно допустимые концентрации*», ПДК).

2. დოქტორი ჩერნაიკი ფლობს ფილოსოფიის დოქტორის ხარისხს ბიოქიმიაში (ჯონს ჰოპკინსის უნივერსიტეტის საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის სკოლა, ბალტიმორი, მერილენდის შტატი, აშშ). მისი სადოქტორო შრომა და კვლევები ორიენტირებულია გარემოს

ტოქსიკოლოგიაზე. 1992 წლიდან დოქტორი ჩერნაიკი მუშაობს შტატიან მეცნიერად აშშ-ს გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის მსოფლიო ალიანსის სამსახურში. მისი კომპეტენციის ფარგლებში, იგი მოთხოვნილ სამეცნიერო ინფორმაციას აწვდის იურისტებს 60-ზე მეტი ქვეყნიდან. იგი ხშირად უწევს იურისტებს კონსულტაციებს ჰაერის დამაბინძურებლებისადმი დაქვემდებარების შედეგად ადამიანის ჯანმრთელობისთვის მიყენებულ ზიანზე; ამ დამაბინძურებლებში შედის გოგირდწყალბადი, წყალბადციანიდი, ნაფტალინი, ფორმალდეჰიდი, გოგირდნახშირბადი და სხვა ნივთიერებები.

3. ეს გადაწყვეტილება შეეხებოდა ხელისუფლების მიერ იმგვარი გასამართი სადგურის დახურვას, რომელსაც ირგვლივ არ ჰქონდა სანიტარული უსაფრთხოების ზონა.

4. ზემოაღნიშნული მონაცემები ასახავს მხოლოდ იმ შედეგებს, რომლებიც მიღებული იქნა განმცხადებლის სახლთან ყველაზე ახლომდებარე სახელმწიფო ჰიდრომეტეოროლოგიური ცენტრის პირველი სტაციონარული სადამკვირვებლო პოსტიდან.